

پیش سیرت

نه حکامی

حج و عمره

له روانگه‌ی مه‌زه‌بی ئیمامی شافعییه‌وه

دانراوی:

حاجی ماموستا مه‌لا نه‌حمه‌د رۆسته‌می

ناماده‌کردنی:

مه‌لاره‌فتی رۆسته‌می

بێداچوونه‌وه‌ی:

مۆنن رۆسته‌می

مفتدی اقرا الشافعی

www.ahlamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

ئەحكامى ھەج و عومرە

دانراوى:

حاجى مامۇستا مەلا ئەھمەد رۇستەمى
مودەپرېسى پېشووى مەدرەسەى ئىمامى شافىئى
گوندى «دەگاشىخان» ناوچەى مەريوان

پىچوونەوھى «مۇمن» رۇستەمى

ناسنامه‌ی کتیب:

ناوی کتیب: نه حکامی جهج و عومره

دانروای: حاجی ماموستا نه حمه‌دی پوسته‌می

ژماره‌ی چاپ کراو: ۲۰۰۰ دانه

ژماره‌ی لاپه‌ره و قه‌واره: ۱۴۴ لاپه‌ره‌ی گیرفانی

نافر و شریّت، له ریّی خوادا بلاو نه کریته‌وه.

ئەم ڪٿبە:

لەسەر ئەركى بەرپۆز و خىرخواز و خواناس،
جەنابى حەجى «نامىق دەهيش» كوپى مەرحوومى
حاجى «عەلى» خەلكى گوندى «وەيسە»، دانىشتووى
شارى مەريوان، لە چاپ دراو و بە خوڤايسى لەناو
خوينەواراندا بـلاو ئەكرىتەو. لە خواى گەورە
ئەپارېمەو كە سەربەرز و سەرفەراز و بەختەوهرى بكا
و لە ژىر ئالاي گەورەى پېغەمبەرى خوادا «زىندوو
بكرىتەو» و لە گەل چاكانا حەشر بكرى و بە لىقاي زاتى
حەق بگەيىت و ويىنەيان بو خزمەتى ئىسلام و
موسولمانان زياتر بكات.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به ناوی خوای گه وره و میهره بان

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَرَضَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ عَلَى الْإِنْسِ
وَالْجِنِّ وَقَالَ: ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ ١، ﴿وَأَذِّنْ
فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ
مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ ٢، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ أَرْسَلَهُ
وَجَعَلَهُ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَخَيْرَ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَ
أَصْحَابِهِ وَأُمَّتِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

پېيشە كى

سەفەر و باروبنە پېچانەوہ بۆ زیارەتى مالى خوا
 ئاواتى بەرزى ھەر موسولمانىكى بە بیر و باوہرہ، بۆیہ
 ھەر ئیماندارى کہ خوا منەت بنیئە سەرى و ئەم
 سەفەرہى بۆ ئاسان بکا، تى ئە کوڭشى ئەو ماوہیہ کہ
 لەوى ئەمىنئەوہ تەنانەت با بۆ ماوہیہ كى کہمىش بى
 زمانى لە زىکر و ویرد و «تَلْبِيَّه» و دّوعا و پارانەوہ
 نہ کہوئى؛ بەم بۆنەوہ برايانى موسولمانى ناوچہ
 (ئەوانەیان کہ بۆ ئەم سەفەرہ موبارە کہ بەرى ئەکەون)
 داوايان لى کردم کہ ئەو دّوعا و ئەورادانە ھەر لیرە ھەتا
 ئەوى کہ سوننەت و پىويست و لازمە و ئاوات و
 ئارەزوو و نیاز و زەمزەمەى زمانى حاجى و
 عومرہ گوزار بىت لە کتیبە فiqھىيە موعتەبەرە کانا دەر
 بىنم و بۆيان بنووسمەوہ، منىش بە پىويستم زانى کہ
 نامىلکەيەك سووک و سەھل و بچکۆلانە بەلام جامىعى
 ھەموو ئاداب و ئەرکان و واجباتى حەج و عومرہ و ئەو

دوۋعا و ئەرئادانە بىت كە لە ئەرئادىس و كىتەبە
 فىقھىيە كانا ھاتوون، بە مىزانى رېيازى ئىمامى شافىعى
 كۆتا و موختەسەر بنووسم تا برايانى موسولمانى
 ھاوزمانم بتوانن ئەر دوعا و ئەرئادانە كە زەمزەمەى
 زمان و دل و دەرروونى حاجيان و عومرە گوزارانە بە
 سەھلى و ئاسانى رچاويان بكەن و بيان خویننەو و بە
 باشى ئەرھكامەكانى حەج و عومرە ببەن بەرپو و
 عومرە و حەجىكى مەپرور و سەئىكى مەشكورىان
 بە نەسىب بىت، وە ئىمەش لە دوۋعاى خىريان
 فەرماؤش نەكەن.

حاجيانى بەرپىز و عومرە گوزارانى ئازىز بزانن!
 رەھبەرى نازدار فەرمووئەتى: كەسئ بە نىەتى
 حەجكردن يا عومرە كردن لە مالى خوى پرواتە دەرەو و
 بەلام بوى رىك نەكەوى حەج و عومرە بكات و فەوت
 بكات، ئەرەو خواى گەرە ھەرچى سالە حەج و
 عومرە يەكى بو ئەرئادانەسىت. وە ھەر كەس لە مەككە يان

لە مەدینەدا فەوت بکات حسابى لە گەل ناکرى و پىي
ئەوترى پرۆبۆ بەهەشت. کەسى حەج بکا زوبان و باقى
ئەندامەکانى بە وتارى ناپەرەوا و کار و بارى زشت و
ناپەسەندەووە ئالوودە نەبن، ئەووە لە تەواوى گوناھان پاک
ئەبیتەووە ھەر وەك ئەو پرۆژەى کە لە دایک بوو.

ئەوانە کە حەج یا عومرە ئەکەن وەفد و نىرراو و
ھەلبژارە و زیارەتکەرى خودان. ئەگەر داواى ھەر
شتىكى لى بکەن پىيان ئەبەخشى، ئەگەر داواى
لى خوشبوون بکەن لىيان خوش ئەبى، وە ئەگەر بۆ ھەر
مەبەستىك لىي بپارنەووە موستەجاب ئەبى، وە ئەگەر
داواى شەفاعەت بکەن شەفاعەتە کەيان قوبوول ئەبى.

ئاگادارى! ئەنجامدانى يەك عومرە لە مانگى
رەمەزاندە سەواىي يەك حەجى ھەيە، بەلام لە غەيرى
رەمەزاندە سى عومرە جا سەواىي يەك حەجى ھەيە.

«عبدالله بن عباس» رضي الله عنه وەسىەتى بۆ منالەکانى
کردوو و پىي فەرموون: بە پیادە حەج بکەن چوون بۆ

ھەر ھەنگاویڭ كە حاجى ئەينى ھەوسەد ھەسەنەى
 ھەرەمى بۆ ئەنوسن. پرسیاریان لى كەرد ھەسەنەى
 ھەرەم چۆنە؟ لە جوابدا فرمويان: ھەر ھەسەنەى ھەى
 ھەرەم ھەى كەسەد ھەزار ھەسەنەى غەیری ھەرەمە،
 خولاسە بۆ ھەر ھەنگاوى ھەفتا ملیۆن ھەسەنەى بۆ
 ئەنوسن.

و ھەبى كورى مەنبە ﷺ فرمويەتى: لە تەوراتا
 نووسراو: خەلىل گەورە لە پەرزى قىامەتا ھەفتا ھەزار
 مەلاىكە ئەنیرى بۆ خەزمەتى «بەت الحرام» كە زنجیری
 تەلەیین بە دەستیانەو ھەى، دەستووریان پى ئەدرى تا
 بەت زنجیر بکەن و بپهینن بۆ سەراى مەحشەر،
 ئەوانیش ئین و زنجیری ئەكەن و ئەیانەوى رايكیشن بۆ
 سەراى مەحشەر، بەلام بەت ئەفرموى: تا خودای
 گەورە ھىوا و ئاوات و ئارەزووم جى بەجى نەكا و
 رازیم نەكا نايم، جا مەلاىكەىكە لە ئاسمانەو بانگی
 لى ئەكا و پى ئەفرموى: ھەرچى مەیل و ئارەزووتە

داواى بکه، بەيتيش ئەفەرموئ يارەبى ئەمەوئ ئەوانەى
 کە وان لە دەور و بەرى مندا و ھاوسىي منن عەفوويان
 بکهى و بمکهى بە تەکاكار و شافىعيان، خوداى
 گەورەيش ئەفەرموئ: ئەوا ھەموويان بە خاترى تۆ
 عەفووکەران و بەخشان، جا تەواوى مردووانى شارى
 مەککە بە پرووى سىي و لىباسى ئىحرامەو دەورى مالى
 خودا ئەدەن و تەلبە ئەکەن، ئەمجا مەلايکەيەك
 ئەفەرموئ: ئەي مالى خودا بەرەو سەراى مەحشەر
 بکەوەرە پى، دووبارە مالى خودا ئەفەرموئ: تا
 مەتلەب و ئاوات و ئارەزووم بە تەواوى جى بەجى
 نەکرى و پازى نەکریم ناييم. بەئى مەلايکەيەك لە
 ئاسمانەو ئەفەرموئ: ئەي «بیت الحرام» ھەرچى
 مەيل و ئاوات و مەتلەب و ئارەزووتە لە خواى گەورە
 داواى بکه، جا «بیت الحرام» ئەفەرموئ: يارەبى
 ئەمەوئ کە من بکهى بە شافىعى ئەوانەيش کە تەرکى
 مال و منال و دوستانيان کردوو و لە نزيك و دوورەو

هاتون و تۆزوى بون و زياره تى منيان به عىشق و
 عه لاقه وه كردوه و مه ناسىكى ٲه جيان به ٲه مر و
 فرمانى تۆر ٲا و كردوه. جا خوداى گه و ره ٲه فه رموى:
 ٲهى «بيت الحرام» ٲهوا هه رٲى ٲاره زو ته ٲىت دراو
 تۆم كرد به شافىعى هه موويان و عه فووم كردن، ٲه مجا
 له ٲاسمانه وه مه لائىكه بانگه واز ٲه كا و ٲه فه رموى:
 هه ركه س زياره تى مالّ خواى كردوه با له مه ردوم جيا
 بىته وه، جا ٲه وانه ى كه زياره تى مالّى خوايان كردوه
 له مه ردوم جيا ٲه بنه وه و به ٲه مرى خودا دىن بۆ ده ورى
 مالّى خودا و ده ست ٲه كه ن به ته واف و ته لبىه كردن و
 ٲه مين ٲه بن له ٲا ورى دۆزه ٲ و سزاي گه و ره، جا «بيت
 الحرام» به ٲاره زو و ٲا و ات و مه ٲله بى ديرىنه ى خوى
 ٲه گا و رازى ٲه بى، مه لائىكه يه كه له ٲاسمانه وه بانگ ٲه كا
 ٲه فه رموى: ٲهى «بيت الحرام» به ره و سه راي مه حشه ر
 بكه وه ره ٲى، جا «بيت الحرام» ىش ٲىتاعه ٲه كا و
 ٲه كه وىته ٲى و له خو شيدا ٲه فه رموى: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ

والخير كله بيدك، ليك لا شريك لك ليك، إن الحمد و
النعمة لك و الملك، لا شريك لك». ئەزەرقى رېوايەتى
لە «ابن المسيب» ۋە كروۋە كە فەرموۋىيەتى: ھەركەسى بە
ئيمان و ئىخلاسى ھەتتا ھەتتا بەت بەككە گوناھ پاك
ئەيىتە ۋە ۋە كوو ئەو پۇرۇزە كە لە دايك بوۋە. بەيھەقى لە
شەعبى ئيماندا رېوايەتى كروۋە كە خەلىق گەورە
ھەرچى پۇرۇزە يەكسەد و بىست پەھمەت ئەبارىنى
بەسەر بەيتا، شەست پەھمەت بۇ تەۋاف كەرانە، چەل
پەھمەت بۇ نوپۇز كەرانە، بىستى بۇ تەۋاف كەرانە.

ئەي كەسى كە ئەتەۋى ئاداب و ئەھكامى حەج و
عومره بە باشى پەچاۋەكەي ئەبى بزانى:
❖ ۋە خەتەك لە دەرگەي مەل ھەتتە دەرۋە سۈننەتە

ئەم دۇعايە بخوینى: «بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَلَا
حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضَلَّ
أَوْ أَذِلَّ أَوْ أَذَلَّ أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزِلَّ أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلِمَ أَوْ أَجْهَلَ

أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ، اللَّهُمَّ إِنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطَرًا وَلَا
رِيَاءً وَلَا سُمْعَةً بَلْ خَرَجْتُ اتِّقَاءَ سَخِطِكَ وَابْتِغَاءَ
مَرْضَاتِكَ وَقَضَاءَ فَرَضِكَ وَاتِّبَاعَ سُنَّةِ نَبِيِّكَ وَشَوْقًا إِلَيَّ
لِقَائِكَ». بە ناوی خوا، بە خوا تەوہ ککول ئەبەسم و
گەرانیوہ لەسەر گوناھ و قودرەت لەسەر تاعەت نیە،
مەگەر بە خوا نەبێ، ئەی خوا یا، خۆم ئە پارێزم بە تۆ
لەوہ کە پێگە ی نادروست بە کەس نیشان بەدەم یا پێم
نیشان بەدەن، یا کەسێ زەلیل کەم یا کەسێ زەلیلەم بکا،
یا کەسێ ھەڵخەڵیسکێنم یا ھەڵم خەڵیسکێن، یا ستەم لە
کەسێ بکەم یا زولم لێ بکەن، یا کەسێ بە جەھلا
بکێشم یا بە جەھلا بکێشن، یارەبێ بە راستی بۆ ئەوہ
ناپۆم کە لە خۆشیدا بم یا تە کەبیور یا پریابکەم، یا
خەڵکی بۆم بپروانن و گویم لێ بگرن، بە لکۆو بۆ ئەوہ
ئەپۆم کە لە عەزابت بم پارێزی، پەزایەتی تۆ ھیوا و
ئارەزوو و ئاواتمە و فەرزت جێبەجێ ئەکەم و شوینی
رێباز و پەوشتی پێغەمبەرە کەت ئەکەوم و عیشق و

شەوق و مەيل و مەرامم ھەرگەشتىن بە تۆيە.

❖ - ۋەختى كە سواری سەيارە يا تەيارە ئەبىت

سوننەتە ئەم دۇعايە بخوينى: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَاللَّهُ
أَكْبَرُ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
الْعَظِيمِ، مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَ مَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ، سُبْحَانَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَ مَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا
لَمُنْقَلِبُونَ، اللَّهُمَّ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ إِلَيْكَ وَ فَوَضَّضْتُ
أَمْرِي إِلَيْكَ وَ تَوَكَّلْتُ فِي جَمِيعِ أُمُورِي إِلَيْكَ أَنْتَ
حَسْبِي وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ». بە ناوی خوا، خواگەورەيە و
تەوہ ککول لە سەر خوا ئەبەستم، گەرانەوہ لە گوناھ و
قودرەت لە سەر تاعەت ھەر بە خوايە، ھەرچی مەيل و
ئارەزووی لى بى ئەبى و ھەرچی ئارەزووی لى نەبى
نابى، پاك و دووری لە کەموکوورپی ھەر بۆ ئەو خوايە تە
کە ئەم مەركەبەى بۆ ئىمە پام کردووە، ئىمە ناتوانين
رامى كەين، بە پاستى ئىمە بۆلاى خواى خویمان
ئەگەرىنەوہ، ئەى خوايا بۆ خزمەتى تۆدیم و ھەرچی

ئەمر و فرمانی خوّمە ئەیدەمە دەستی تو، بو تەواوی
کارە کانم تەووە ککول و پشت ھەر بە تو ئە بەستم و تو بو
من کافی و بەسی و باشتەین وە کیلی.

❖ کاتیک ئە چیتە سەر بەرزی سوننەتە بە دەنگی
بەرز سی جار «اللَّهُ أَكْبَرُ» بکەیت و ئەم دوعایەش
بخوینی: «اللَّهُمَّ لَكَ الشَّرَفُ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ وَلَكَ الْحَمْدُ
عَلَى كُلِّ حَالٍ». ئەی خوایا، ھەر بو تۆیە گەورەیی و
بەرزێ و بەرزی بە سەر ھەموو بەرزیکا و لەبو تۆیە
حەمد و ستایش لە ھەموو حالیکدا.

❖ کاتیک کە ئیحرام ئە بەستی سوننەتە ئەم دوعایە
بخوینی: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ،
إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ، اللَّهُمَّ أُرِيدُ
الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِي وَاعْنِي عَلَى أَدَاءِ فَرَضِهِ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي،
اللَّهُمَّ إِنِّي نَوَيْتُ أَدَاءَ فَرِيضَتِكَ فِي الْحَجِّ فَاجْعَلْنِي مِنَ
الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لَكَ وَآمَنُوا بِوَعْدِكَ وَاتَّبَعُوا أَمْرَكَ
وَاجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ رَضِيَ عَنْهُمْ وَارْتَضَيْتَ وَ

قَبَّلَتْ مِنْهُمْ». ئەي خاۋايا، وام لە خزمەتتا، ئەي خاۋايا،
وام لە خزمەتتا، ئەي خاۋايا وام لە خزمەتتا، شەرىك و
ھاوەل بۆ تۆ نىيە، وام لە خزمەتتا، بەپراستى شوكر و
ستايش و نىعمەت و تەۋاۋى مۆلك بۆ تۆيە و ھاوەل و
شەرىكت نىيە، يارەببى ئەمەۋى حەج بكەم، داۋات لى
ئەكەم سەھلى كەي بۆم و يارىم بەدى تا بتوانم
جى بەجى بكەم و لىم قەبوول كەي و لىم ۋەرگرى، ئەي
خاۋايا، بەپراستى قەسدى مەناسىكى حەجىم ھەيە و
داۋات لى ئەكەم و پىجام ھەيە بىمخەرە ناۋ ئەو كۆپرەۋە
كە ئىجابەي دەستورى تۆيان كىردوۋە و پىروايان بە
ۋەعدى تۆ ھەيە و پەپرەۋى لە دەستور و ياساى تۆ
ئەكەن، يارەببى داۋات لى ئەكەم و ھىۋا و ئاۋاتم ئەمەيە
كە داخلى ئەو كۆپرە ۋەزەم بكەي كە لىيان پازىت و
ئەۋان لە تۆ پازىن و لىيان ۋەرئەگرىت و لىيان قەبوول
ئەكەيت.

※- لە ئەۋۋەلى حەرەمەۋە سۈننەتە ئەم دۇعايە

بخوینى: «اللَّهُمَّ هَذَا حَرَمُكَ وَأَمْنُكَ فَحَرِّمْ لَحْمِي وَدَمِي وَبَشْرِي عَلَى النَّارِ وَأَمْنِي مِنْ عَذَابِكَ يَوْمَ تُبْعَثُ عِبَادُكَ وَاجْعَلْنِي مِنْ أَوْلِيَائِكَ وَأَهْلِ طَاعَتِكَ». ئەى خىواي گەورە ئەمە حەرەمى تۆيە و ئەمانت داوہ و جىگەي ئەمنە، داوات لى ئەكەم و پرجا و ئارەزووم ئەوہيە كە گوشت و خوين و پىستم لە ئاگرى دۆزەخ پيارىزى و لە پوژى قىامەتا ئەمىنم كەي لە عەزابى خۆت، هىوا و ئارەزوو و ئاواتم ئەوہيە كە بمخەيتە ناو كۆرى خۆشەويستانت و ئەهلى تاعەت و لەناو ئەواندا حەشرم بکەي.

باسى چوونە ناو شارى مەككە

باشتر و گەورەتر وەهايە پيش وەستانى «عرفە» بچيتە ناو مەككەي پىروژ. جا كاتىك وارىدى شارى مەككە بووى سوننەتە لە «ذي طوى» دا غوسل بکەي ئەگەر لە رىگەي مەدينەوہ وارىدى شارىبى، وەگەرنە لە هەر شوپىنیکەوہ وارىدى شار بووى سوننەتە هەر لەو

مەسىرەوۈ غوسل بىكەي و فەورى بىچى «طواف القدوم»
ئەنجام بەدى.

بزانە، بۆ حاجى و غەيرى حاجى سوننەتە لە
رېڭەي «كداء»ى سەرەوۈ بېچىتە ناومە ككەي پىرۆزولە
رېڭەي خوارەوۈ بېچىتە دەرەوۈ.

※- كَاتِيكَ گەيشىتتە «رَدَم» و چاوت كەوت بە
«بیت الله» سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ وَ دَارُكَ دَارُ
السَّلَامِ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا
بَيْتَكَ عَظُمَتْهُ وَ كَرُمَتْهُ وَ شَرَّفَتْهُ اللَّهُمَّ فَرِّدْهُ تَعْظِيماً وَ
تَشْرِيفاً وَ تَكْرِيماً وَ زِدْهُ مَهَابَةً وَ زِدْ مَنْ حَاجَهُ بَرّاً وَ
كِرَامَةً، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَ ادْخُلْنِي جَنَّاتِكَ وَ
أَعِزَّنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ». ھىچ خوايەك نىيە
عیبادتى بۆ بکرى بە حەق بېجگە لە زاتى «الله» نەبى،
خواگە ورەيە، ئەي خوايا، تۆ سەلامەتى و ھەر لە
تۆوہيە سەلامەتى و مالى تۆ مالى سەلامەتییە و گەورەيى

ھەر بۆ تۆيە، ئەي خواھەنى جەلالەت و كەرامەت،
يارەببى ئەمە مالى تۆيە و من بە گەورە و بەرز و با
شەرافەتى ئەزانم، ئەي خىواي گەورە عەزەمەت و
شەرافەت و ھەيىبەتى بۆ زىياد كە و چاكە و كەرامەتەش
زىياد كە بۆ ئەو كەسەي كە زىيارەتى ئەكات، ئەي خىوايا،
ھىوا و ئاوات و پىجام ھەيە كە دەرگاي پەحمەتت بۆم
بەكەيتەو و بىمخەيتە ناو بە ھەشتى خۆتەو و بىمپارىزى
لە شەيتانى پەجم كراو.

❖ كاتىك لە «باب السّلام» ەو ە داخلى
«مسجد الحرام» ئەبىت سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى:
«بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ مِنَ اللَّهِ وَ إِلَى اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ
رَسُولِ اللَّهِ». بە ناوى خوا، بە زاتى خوا، ئەم نىعمەتە لە
خواو ئەزانم و بۆلاي خوا ھاتووم و لە پىي خوادا
ھاتووم و لەسەر دىنى پەسوولى خوا ﷺ

بزانە، كاتى وارىدى «مسجد الحرام» ئەبى نابى
دەس بەكەي بە نوپۇزى «تحية المسجد»، يا دەس بەكەي

به زىكر و قورئان خویندن، بهلكوو ئه بى قه سدى
 «حجرالأسود» بكه ی و فهورى دهس بكه ی به
 «طواف القدوم»، چوون ته واف سه وقاتى
 «مسجدالحرام» ه.

❖- كاتيك له ناو «مسجدالحرام» دا چاوت كهوت به
 بهيت، سوننه ته ئهم دوعا يه بخوینى: «اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا
 الْبَيْتَ تَشْرِيفًا وَ تَعْظِيمًا وَ تَكْرِيمًا وَ مَهَابَةً وَ زِدْ مَنْ
 شَرَّفَهُ وَ عَظَّمَهُ وَ مَنَّ حَجَّهُ أَوْ اعْتَمَرَهُ تَشْرِيفًا وَ تَكْرِيمًا
 وَ تَعْظِيمًا وَ بَرًّا، اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَ مِنْكَ السَّلَامُ فَحَيِّنَا
 رَبَّنَا بِالسَّلَامِ». ئه ی خوايا، پرجام ههيه و داوات لى
 ئه كه م بو ئهم ماله شهرافهت و عهزه مهت و كه پامهت و
 ههيه ته خوت زياد كه ی، وه بو ئه و كه سه يش كه مالى
 تو به گه و ره ئه گرى، شهرافهت و عهزه مهت و چا كه و
 باشه ی بو زياد كه ی، خوا حاجى بى يا عومره گوزار بى،
 ئه ی خوايا، تو سه لامه ته له هه رچى كه مو كو و پريه و
 سه لامه ته هه ر به ده سته تو يه، ئه ی خوايا، پرجا و

ناره زوو و ناوات و هیوامان شهویه به سلامه تی
زیندوومان بکه یته وه.

❖ کاتیک نزیکی به یت که وتیه وه سوننه ته شه
دوعایه بخوینی: «الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ
اصْطَفَى، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ
وَعَلَى إِِبْرَاهِيمَ خَلِيلِكَ وَعَلَى جَمِيعِ أَنْبِيَائِكَ وَرَسُولِكَ،
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي مَقَامِي هَذَا فِي أَوَّلِ مَنَاسِكِي أَنْ
تَقْبَلَ تَوْبَتِي وَأَنْ تَتَجَاوَزَ عَن خَطِيئَتِي وَتَضَعَ عَنِّي
وِزْرِي، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَلَّغَنِي بَيْتَهُ الْحَرَامَ الَّذِي جَعَلَهُ
مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا وَجَعَلَهُ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ».

حه مد و ستایش هه ربو زاتی خوایه و دروود و
ره حمهت بو شه و به ندانه ی که خوا هلی بژاردوون، شه
خوای گه وره، رجا و ناره زوو و ناواتمان شه مه یه که
ره حمهت برژینی به سه رگه وره و سه ردار ی ئیمه دا
حه زره تی موحه ممه د ﷺ که عه بد و ره سوولی تو یه، وه
به سه ر هه زره تی ئیبراهیمی خه لیلدا و به سه ر ته واوی

ئەنبىيا و رەسۇلەكانت ﷺ ئەي خىواي گەورە، ئا لەم شۆيئەدا كە ئەووەلەين مەناسىكمە، داوات لى ئەكەم و پىجام لىتە كە تەوبەم لى قەبوول بىكەي و لە گوناھانم بىوورى و داوات لى ئەكەم كە ھەموو گوناھەكانم لایبەي، ھەمد و ستایش ھەر لەبۆ ئەو خىوايەيە كە منى گەياندووە بە «بیت الحرام» يكي وا كە زاتى ھەق كەردوويەتى بە جيگەي ئەمن و سەواب و موبارەكى كەردووە و كەردوويشەتى بە ھىدايەت و قىبلەي تەواوي بوونەوەر.

ئەرکانى حەج و عومره

ھاجى، ئەرکانى حەج پىنجىن، ئەگەر تەرتىب ھىساب نەكەين؛ ھەروەھا ئەرکانى عومرەيش جىگە لە وەستانى كۆي عەرەفات، كە ئەم پىنج دانە برىتىن لە:
(۱- ئىھرام، (۲- وەستانى كۆي عەرەفات،
(۳- تەوافى مالى خوا، (۴- راكردن (سعى) مابەينى

سەفا و مەرۋە، (۵- تاشىن يا كورت كوردنەوہى مووى سەر.

حاجى، واجباتى حەج پىنجن: (۱- ئىحرام لە مىقاتدا، (۲- مانەوہى شەوى جەژن لە «مُزْدَلِفَہ» دا، (۳- مانەوہى دوو شەو لە «مِنى» دا، (۴- رەجمى شەيتان، (۵- دوورى گرتن لە ئەنجامدانى ئەوانە كە لە دواى پۆشىنى ئىحرام حەرامن.

خۇلاسى، ئەركانى حەج پىنج بوون، بەلام ئەركانى عومرە چوارن: (۱- ئىحرام، (۲- تەوافى مالى خوا، (۳- راكردن (سعى) مابەينى سەفا و مەرۋە، (۴- حەلق يا كورت كوردنەوہى مووى سەر. ئىتر وەستانى كيوى عەرەفاتى نيە.

ئاگادارى! حاجى ئەبى لە ميناڧا حەلقى سەر بكات؛ بەلام عومرە گوزار ئەبى لە مەرۋەدا حەلقى سەر بكات.

❖ - ھەرۋەھا واجباتى حەج پىنج بوون، بەلام

ۋاجىباتىيىتى ئومۇمىي دىۋان: (۱-ئىھرام لى مىقاتىدا،
 ۲-دوۋرى گىرتىن لى ۋانەيى دىۋى پۇشنىيىتى ئىھرام
 ھەرامىن. ئىتر «مىبىت» ياننى مانەۋەيى شەۋىيى موزدە لىفە
 ۋە جەمىي شەيتان ۋە مانەۋەيى دوۋ شەۋىيى مىنەيى نىيە.

فەرەقىيىتى رۇكن ۋە ۋاجىب

ھاجىيى، فەرەقىيىتى رۇكن ۋە ۋاجىب ئەۋەيە: ھەج بەبىيى
 رۇكن سەھىيى نىيە ۋە دانامەزىيى، تەننەت بە تەركىيى
 يەك رۇكن ھەجە كەت بە تال ئەبىتتەۋە ۋە بە كەفەرەت
 جوبران ناكىرەتتەۋە. بە لام بە تەركىيى ۋاجىب ھەج
 سەھىيە ۋە دائەمەزىيى ۋە بە تال نەبىتتەۋە، ۋە بە كەفەرەت
 جوبران ئەكەرەتتەۋە. ھۆكىمى ئومۇمىي شەھىرەۋىيە؛

بىزانە، ئەۋ ۋاجىباتانە ئەگەر ئەنجەم نەدەرىن ۋە بە
 كەفەرەت جوبران بىكرەنەۋە پىنج ۋاجىباتە: «۱. ئىھرام
 لى مىقاتىدا، «۲. مانەۋەيى شەۋىيى جەژن لى موزدە لىفەدا،
 «۳. رەجەمىي شەيتان، «۴. مانەۋەيى دوۋ شەۋىيى «مىنى» دا،

«۵. طواف الوداع» (تەوافی خواحافیزی و گەپانەو) خولاسە، بە تەرکی هەریەک لەم پێنج واجباتە لەسەر حاجی واجب ئەبێ کە یەک سەر حەییوان سەر بپەڕێ بۆ داماوانی حەرەمی مەککە.

حەج بە سێ جۆر ئەکرێ

حاجی، حەج و عومره بەم سێ جۆرە ئەنجام ئەدرێ: (۱- «افراد»، (۲- «تَمَتُّع»، (۳- «قِران»، ئیفراد یانئ حاجی لە پێشا حەج بکا و دوایی عومره. تەمەتتوع پێچەوانەی ئەو، واتە لە پێشا عومره بکا و دوایی حەج. قیرانیش یانئ حاجی حەج و عومره بەیەکەو بکا. برای هۆشیارم، چوون لە «تَمَتُّع و قِران» دا فیدیە هەیە و لە «افراد» دا فیدیە نیە، تۆ بە نیەتی ئیفرادەو حەج بکە، ئەک بە تەمەتتوع و قیران. حاجی، کاتئ بە قیران و تەمەتتوع فیدیە واجب ئەبێ کە خەلکی مەککە و دەورووبەری مەککە نەبێ، ئەگەر خەلکی

ئەوى بۈۈ ئەۋە فېدىيەى لەسەر نىيە.

«فرع»، ئىحرام بە ديارى كراوى و بە ديارى
نە كراۋىش دائەمەزى، ديارى كراوى ۋەك ئەمە نىيەت
بېنى كە ئىحرام بە حەج بېستى يان بە عومره يا بە
ھەردووكيان. ديارى نە كراۋىش ۋەك ئەمە بلىيى: نىيەتم
ھەيە ئىحرام ئەبەسم بۇ خۋاى گەۋرە، ئىتر ناۋى حەج
يا عومره نابا، بەلام ديارى كراوى باشتەرە تا ديارى
نە كراوى.

ۋە ئەگەر يە كىك وتى: ۋا ئىحرامم بەست ۋەك
ئىحرامى مامۇستا، ئەۋە ئىحرامە كەى ۋەك ئىحرامى
مامۇستا دائەمەزى، ديارى كراۋىيى يا نە.

باسى نىيەت ھىنان

بزانە، سۈننەتە بەر لە ئىحرام غوسل بکەى و نىيەتى
غوسلى ئىحرامى لى بېنى و بلىيى: نىيەتم ھەيە غوسلى
سۈننەتى ئىحرام ئەكەم و دۋاى سۈننەتى غوسلى
ئىحرام، ۋاجبە بە دل نىيەتى ئىحرام بەھىنى و بلىيى:

«ئەتەم ھەيە قەسدى حەج ئەكەم و ئەچمە ناو ئىحرامى
 حەجەو و ئىحرام بە حەج ئەبەستم بۆ خواى تەعالا».
 سوننە تىشە بە شوئىنى نىە تا بلى «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ
 لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمَسْلُوكَ، لَا
 شَرِيكَ لَكَ» دواى تەلبىە كردنى زۆر سوننە تە سەلواتى
 زۆر بۆ پۇرۇچى پەسوولى خوا بنىرى، و دوايى داواى
 پەزايەت و بەزەيى و بەھەشتى بەرىن لە مىرى مەزن
 بکەى، ھەرۈھە داواى ئەوھى لى بکەى كە لە ئاورى
 جەھەننم بت پارىزى و پاشان لە ھەرچى ھەزبکەى بۆ
 خۆت و بۆ ھەرکەس كە خۆشت ئەوئ، لە خوا داوا
 بکەى.

«فرع» حاجى يا عومره گوزار تا وا لە لىباسى
 ئىحرامدا لە ھەموو حالە تىكدا سوننە تە تەلبىە بکا،
 كە يەف خۆيەتى لە حالەتى پۇشتن و وئسانا يا دانىشتن
 و سواری و پىادە و پاکیشان و لەش گرانىشدا بى، يا ژن
 و لە عادەتى شەرعیدا بى، بەلام سوننە تە پىاوبە دەنگى

بەرز تەلبىيە بکا، ئەمما بۆ ژن کە راھەتى ھەيە و نابى
 دەنگ بەرز بکاتەوہ. سوننەتە ئافرەت ھەردو
 دەستەکانى لە گەل جومگەکانيا بە خەنە پەنگ بکات با
 تا ھا لە ئىحرامدا رەنگى خەنە پىستى دەستەکانى
 داپۆشى، واجبە پياو لە جلوپەرگى دوورراو دوورى
 بگرى و ئەبى بە ھەولەيەك يا ھەولەيەك مابەينى
 ناوک و ئەژنۆى داپۆشى، بە خۆيەوہ بپىچى، وە بە
 ھەولەيەكى تىرش لای سەرەوہى پى داپۆشى،
 سوننەتە ھەردوکیانىش سپىن. ئەتوانى لەسەر ھەولەى
 خوارەوہ قايش يا پەتیک بە خۆيەوہ بىستىت، يان بە
 دەرزی و دوگمە قايمى کات تاكوو رابوہستى، بەلام
 ھەولە ژوورووہ کە نابى گرىي يا دەرزی لى بدا، نابى
 قولاپ و دوگمەى لى بدرى، بەلام بۆ ئافرەت دروستە
 لىياسى دوورراو و چنراو لەبەر بکات تەنھا دەست و
 دەموچاوى نەبى، واتە: نابى دەستەوانە بکاتە دەستى و
 نىقاب بپۆشى، بەلام بۆ ھەيە ھەر جوړە کەوش و

گۆرەوى بېۋىشى، ئەمما پىاۋ نابى گۆرەوى و ئەو جۆرە پىلاۋانە بىكاته پىيى كە پاژنەى پىيى و سەرپەنجەكانى دابېۋىشى، ئەبىيى دوو نەئەلى ۋا بىكاته پىيى كە پاژنەى و سەرپەنجەكانى پىيى بە دەرەۋە بىيى.

بىزانە! مىقاتى دوو بەشە: ۱. مىقاتى زەمانى، ۲. مىقاتى مەكانى. مىقاتى زەمانى بۆ حەج سى كاتە: (۱. مانگى شەۋال، ۲. مانگى «ذى القعدة»، ۳. دە شەۋەى ئەۋۋەلى قوربان، بەلام بۆ عومرە تەۋاۋى سالا. مىقاتى مەكانى بۆ حەج يا بۆ عومرە يەك كە لە ئەيىامى حەجدا نەبرىي بەرپۈۋە، ئەۋە لە حەقى كەسىكدا كە خەلكى مەككە بىيى ھەرنەفسى مەككەيە، بەلام بۆ غەبرىي خەلكى مەككە بۆ حاجىيەك يا بۆ عومرە گوزارىك كە لە مەدىنەۋە بىيى «ذو الحليفة» يە كە ئىستا مەشھورە بە «أبيار علي» و «مسجد الشجرة». ۋە بۆ ئەۋانە كە لە «شام» و «مصر» و «مغرب» ۋە بىيى «جحفة» يە. ۋە بۆ ئەۋانە كە لە «تهامة اليمن» ۋە بىيى،

«يلملم»ه. وه بۆ ئەوانه كه له «نجد اليمن» و «نجد الحجاز»هوه بێن «قرن»ه. وه بۆ ئەوانه كه له «مشرق العراقى و غيره»هوه دین «ذات عرق»ه. وه بۆ ئەوانه كه له رینگهيه كه وه بێن نهلكى به يه كى له وشهش ميقاته وه، ئەوه ئەگەر ئەو رینگه ڕوو به ڕووى يه كى له وشهش ميقاتانه بوو، ئەبى له ڕوو به ڕووى ئەو ميقاته وه ئيحرام بپوشن، ئەگەر له به ينى دوانيان بوو هەر ميقاتيكيان له مهككه وه دوور بوو ئەوه له ڕوو به ڕووى ئەويانه وه ئيحرام بپوشن. وه ئەگەر رینگه كه يان ڕوو به ڕووى هېچ ميقاتيک نه بوو، ئەوه ئەبى دوو مەرحەلەى بـمـيـنى بۆ مهككه ئيحرام بپوشن. وه بۆ ئەوانه كه مهسكهنيان له به ينى ميقات و مهككه دايه ئەوه ميقاتيان هەر مهسكهنى خويانه.

بزانه، ئەگەر هەركه سيك گەيشته ميقاتيكي شه رعى و لهو حاله ته دا نه يده ويست حەج يان عومره بکا، ئينجا له پاش تپهر ڕوون دلى گۆرا و ويستی حەج يان

عومره بكا، ئەو شۆينى ئىحرام بەستنى ئەو شۆينە يە
 كە نيازى كردوو حەج يان عومره جىيە جى بكات.

رووناكى

ئەگەر كەسك گەيشتە مىقاتىك و ئەيويست حەج
 يان عومره بكا، ئەو بەبى ئىحرام بەستن بۆى دروست
 نىيە لە مىقاتە كە تىپەرى. جا ئەگەر گۆيى نەدا و لە
 مىقاتە كە تىپەرى كرد، ئەو لەسەرى واجبە پىش ئەو
 كە ئىحرام بىستى بگەرپتەو بۆ مىقات تا ئىحرام بە
 حەج يان عومره بىستى. بەلام پىويست ناكات بۆ
 مىقاتە كەى خۆى بگەرپتەو، بەلكو لازمە بە ئەندازەى
 مىقاتە كەى بگەرپتەو شۆينىكى تر و لەوى ئىحرام
 بىستى. ئەگەر كاتە كەى بەرتەنگ بى و فرىاي حەج
 نەكەوى، يان رىگاكە مەترسى ھەبى يان نەخۆش بى،
 ئەو لەو حالە تانەدا واجب نىيە بگەرپتەو. جا ئەگەر
 نەگەرپتەو و ئىحرامى بەست و چوو بۆ شارى مەككە،
 ئەو لەسەرى واجبە خوينىك بدات.

وہ ئەرگەر لە میقاتە کە تیپەری و ئیحرامی بەست و ئینجا گەراییەوہ بۆ میقات، ئەوہ بە فەرموودەى راست تر: ئەرگەر پیش ئەوہى دەست بە کاریکی حەج یان عومره بکا، بگەرپیتەوہ بۆ میقات، ئەوہ خوینە کەى لەسەر نامینى؛ وە ئەرگەر نە گەراییەوہ بۆ میقات، بە لکۆو دەستى کرد بە پوکینىک لە ئەرکانى حەج یان عومره، یا سوننە تىک لە سوننە تەکانیان، ئەوہ خوینى لەسەر لاناچى و ئەبى بیدات.

وہ ئەرگەر کە سىک گەیشتە حەرەمى مەککە و نەیتەویست حەج یان عومره بکا، بە لام لەدواى تیپەر بوون دلى گۆرا و ئینجا ویستى عومره جیبەجى بکا، ئەوہ لەسەرى واجبە پرواتە دەرەوہى حەرەمى مەککە و ئیحرام بیهستى وەك: «تَنعِيم، جَعْرَانَه، حَدِيبِيَه»؛ وە ئەرگەر ویستى وابوو حەج بکا، ئەوہ لەسەرى واجبە لە حەرەمى مەککە دا ئیحرام بە حەج بیهستى.

بزانە، ئەرگەر حاجى لە جیاتى مردوو یەك یان

پەك كە وتوویەك حەج یا عومرە ی کرد لە سەری واجبە
 كە ناوی ئەو كە سە بیات بۆ نموونە بَلَّی: «نَوَيْتُ الْحَجَّ وَ
 أَحْرَمْتُ عَنْ زَيْدٍ لِلَّهِ تَعَالَى» نیە تەم هە یە لە باتی زەید
 حەج ئە كە م و ئیحرام بە حەج ئە بە ستم بۆ خوا ی
 تەعالا، وە بۆ عومرە یش بَلَّی: نیە تەم هە یە لە باتی
 فلانە كە س عومرە ئە كە م و ئیحرام بە عومرە ئە بە ستم بۆ
 خوا ی گەورە.

بزانه! هەر پەك كە وتوویەك كە بیە وی كە سیك بە كری
 بگری تا حەج و عومرە ی بۆ بكا یا كە سی كە سی بە كری
 بگری كە حەج و عومرە بۆ مردووی بكا، ئەو ئەزمە
 هەردووکیان (بە كری گرە كە و بە كری گیراوە كە) تەواوی
 ئەركان و واجباتی حەج و عومرە بزائن، هەروەها ئەبێ
 بە كری گیراوە كە بە نەفسی خو ی تەواوی ئەركان و
 واجباتی حەج و عومرە ئەنجام بدات. دروست نییە بە
 دوو كە س واجبات و ئەركانی حەج یا واجبات و
 ئەركانی عومرە تەواو بیی.

«فرع» ئەگەر يەك نەفەر لە يەك سالددا دوو نەفەرى بە كرى گرت تا ھەجى بۆ بکەن، ئەو ھەردووکیان دروستن و دائەمەزىن.

«فرع» ئەگەر كەسى ھەجى واجب و ھەجى نەزرى لەسەر بوو، ئەو ئەبى لە پىشا ھەجى واجب پچاوبکا.

«فرع» سوننەتە ھاجى كەيف خۆيەتى پياو بى يا ئافرەت يان نىرامۆك، موراعاتى نەزافەت و پاكى بکا، مەسەلەن نىنۆك بکا و مووى ژىر بالى ھەلكىشى و مووى بەرى بتاشى و سميلى كورت بكا تەو و وینەى ئەمانە.

ئاگادارى ، لە ھالەتى لەش گرانى و زەيسانى و ھەيزدا ئىحرام بە ھەج و عومرە دروستە و سەھىحە، ھەر ئافرەتتى كە لە عادەتى شەرىعى يا لە ھالەتى زەيسانىدا بى، بۆى سوننەتە غوسلى ئىحرام بکا.

بزانە! ئەگەر ھاجى ئىحرامى بە ھەجى تەمەتتوع

بەست و لەپیش حەجدا عومرهى کرد و پاشان گەرايهوه بۆ ميقاتی مه کانى وهك «يَلَمَم» يا «جُحَفه» يا «قرن» يا «ذوالحليفه» يا «ذاتالعرق» له يه كى لهم شوینانهدا ئیحرامى به حەج بهستهوه ئیتر لازم ناکا فیدیه بدات، وه ئه گهر نه گهرايهوه ئه وه له سه رى واجبه كه فیدیه بدات.

چونیه تی ته واف

بزانه، «طواف» سى به شه، سوننهت و پکن و واجب، ته وافی سوننهت وهك «طواف القدوم»، ته وافی واجب وهك «طواف الوداع» ته وافی سیههم «طواف الزکَن» ه، حەج به بی ته وافی پوکن به تاله،

فرع! ته وافی قودووم تاييه تی كه سیكه كه ئیحرامى به حەج يا به حەج و عومرهى به سببى و بهر له چوونى بۆ كیوى عه ره فات هاتبیته ناو مه ككه وه. جا ئه گهر ئیحرامیشى ههر به عومره به سببى ئه وه ته نیا ته وافی پوکن پچاو ئه كا، ئیتر ته وافی قودوومى ناوی. كه مادام

وايه عومره گوزار دوو تەواف ئەنجام ئەدا: (يەك:
تەوافى پۈكۈن، (دوو: تەوافى خواھافىزى. ئىتر تەوافى
قودوومى ناوئ).

جا بزانە، ئەگەر تەوافى خواھافىزى پۈچاۋ نە كرى
ھەج و عومره ھەر دروستن، بەلام خويىنى لەسەر
واجب ئەبى، ئىتر جىاۋازى نىيە لەما كە لە سەفەرى
ھەجا بى يا عومره. ۋە ئەگەر لە يەك سەفەردا ھەج و
عومره ي كرى، ئىنجا ويستى لە مەككە پۈواتە دەرەۋە،
ئەۋە بۆ ھەردووكيان يەك «طواف الوداع» بەسە.

واجبە كانى تەواف

تەواف ھەشت واجبەتى ھەيە ۋ ئەبى حاجى و
عومره گوزار ئەنجاميان بدەن:

(۱- ئەبى نىيەتى تەواف بەيئى، ئەگەر تەوافە كەي
سەربەخۇ بى ۋەك تەوافى نەزر و تەوافى سوننەت،
بەلام نىيەت بۆ تەوافە كانى ھەج و عومره واجب نىيە،
چوون نىيەتى ھەج و عومره شامىلى نىيەتى تەوافىشە

وہك شامیلی نیہ تی وقووف و غیری وقووفیشہ، بہ لام
باشتر وایہ کہ نیہ تی تہ واف بیئی.

(۲)- پاکسی لہ بیی دہ سنوئیزی و لہش پیسی و
نہ جاسہت.

(۳)- پۆشیننی عہورہت. کہ بۆ پیاو مابہینی ناوک و
ئەژنۆیہ، وہ بۆ ئافرہت ھەموو ئەعزایہ جگہ لہ
دەمووچاوی.

(۴)- لہ بہ رابہری پوکنی «حجر الأسود» ھوہ دەستی
پیی بکہ و با تہ واوی بہ دەنت لہ پابوردنا پووبہ پرووی
«حجر الأسود» ھوہ بیی.

(۵)- مالی خوا لہ تەرہفی چە پەوہ را بگرہ.

(۶)- ئەبی لہ ناو «مسجد الحرام» ھوہ دەورہ کان
ئەنجام بدہی.

(۷)- مەقسوودت بہ سوورانہ ھوہ بہ دەوری مالی
خوادا، تەنھا تەواف بیی و بە شوینی شتا نہ گہری.

(۸)- ھەوت جار دەوری مالی خوا بدہیتەوہ.

حاجى، ئەگەر بەسەر شازروانا بېچى بەرپىدا، يا دەست
بدەى بە دىۋارى بەيتەۋە كە ۋا لە ئاستى شازروانا، يا
دەست لەسەر دىۋارى حىجرى ئىسماعىل دابىنى يا لە
دەرگايە كى حىجرى ئىسماعىلەۋە بېچىتە ناۋەۋە و
لەۋى تىريانەۋە بېرۆيتە دەرەۋە، ئەۋە تەۋافە كەت
دروست نىيە و بە تالە.

«فرع» ئەگەر لە غەيرى «حجر الأسود» ۋە دەست
بكەى بە تەۋاف ئەم دەۋرتە دروست نابى. جا كاتىك
گەيت بە حەجەر ئەۋە لەۋيۋە ئەبى بە سەرەتاي
تەۋاف، ۋە ئەگەر لە ناۋ تەۋافدا بى دەستىۋىژ بوۋى،
ئەبى دەستىۋىژ بگريتەۋە، ئىنجا لەسەر ئەۋەى كر دوۋتە
دەست بگەرەۋە بە تەۋاف، ئىتر لازم ناكە لە سەرەتاۋە
دەستى پى بگەيتەۋە. بۆ ويىنە: ئەگەر لە دەۋرى
چۈارەمدا دەستىۋىژت شكا ئەۋە بېرۆ دەستىۋىژ بگرەۋە
ۋ سى جارى تر دەۋر بدەرەۋە، ۋە ئەگەر لە ھەر
دەۋرىكا لىياست پىس بوۋ، يا عەرەتت كەۋتە دەرەۋە

ئەوہ ئەو دەورتە بۆ حیساب ناکری و ئینجا دوای
لابردنی پیسییە کە و سەتری عەورەت دەست بکەرەوہ
بە تەواف و باقی دەورەکان پچاوبکە، ئیتەر لازم ناکات
برۆیتەوہ ئەووە، چوون مەرج نییە تەواف بەشوین
یە کتردابێ.

«فرع» ئەگەر ئافرەتێک بە سەری پرووتی یا برێ لە
سەری پرووت بێ یا یەك تال مووی بەدەرەوہ بێ، یا
قاچی یا برێ لە قاچی یا نینۆکی قاچی بەدەرەوہ بێ،
تەوافی کرد ئەوہ تەوافە کە ی بەتالە و دانامەزری، وە
ئەگەر هەروا گەرایەوہ ئەوہ بەبێ حەج و عومرە ی
دامەزراو گەپراوہ تەوہ.

سوننە تە كانى تە واف

تە واف ھەشت سوننە تى ھە يە:

(۱- بە پىادە تە واف بکەى.

(۲- لە ئە وەھلى تە وافە کە وە ئىستىلامى

«حجر الأسود» بە م شىوہ بکەى: ئە گەر بۆت کرا سەر

بخەرە ناو «حجر الأسود» ھوہ و ماچى بکە، ئە گەر بۆت

نە کرا دەستى پىوہ بدە، ئە گەر ئە مە يشت بۆ نە کرا ھەر لە

دوورە وە ئىشارەى بۆ بکە.

(۳- لە ئە وەھلى تە وافە کە وە سوننە تە ئە م دوعا يە

بخوینى: «بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ وَ تَصَدِّقًا

بِكِتَابِكَ وَ وِفَاءً بِعَهْدِكَ وَ اتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ ﷺ»

بە ناوى خواوہ تە واف ئە کە م، خوا گە و رە يە، ئەى خواى

گە و رە بپروام بە تۆ ھە يە و تە سديقى کىتابى تۆ ئە کە م و

وہ فا بە عە ھدە ئە کە م و پە پرە وى لە رېياز و سوننە تى

پىغە م بە رە کە ت ئە کە م.

※ - لە پرووہ پرووى دەرگای بە يتە وە سوننە تە ئە م

دۇعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنَّ الْبَيْتَ بَيْتَكَ وَالْحَرَمَ حَرَمُكَ وَالْأَمْنَ أَمْنُكَ وَ هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ النَّارِ». ئەى خىواي گەورە ئەم مالى مالى تۆيە، ئەم حەرەمە حەرەمى تۆيە، ئەمن ئەمنى تۆيە، ئىرە شوینى ئەوئە كە پەنا بگىرىن بە تۆلە ئاگرى جەھەننەم.

※ - لەلاى مەقامى حەزەرەتى ئىبراھىمدا سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنَّ بَيْتَكَ عَظِيمٌ وَ وَجْهَكَ كَرِيمٌ وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ فَأَعِذْنِي مِنَ النَّارِ وَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَ حَرِّم لَحْمِي وَ دَمِي عَلَى النَّارِ وَ أَمْنِي مِنْ أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ اكْفِنِي مُؤَنَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ». ئەى خىوايا، بەراستى مالت گەورەيە، زاتت سەخى و لە ھەموو كەس بە پەحم تىرى، پىجام ھەيە و داوات لى ئەكەم كە لە ئاگرى دۈزەخ و شەپى شەيتان بىپارىزى و گۆشت و خوينىم بە ئاگرى جەھەننەم نەسووتىنى و لە ناپەرەحتى پۇژى قىامەت ئەمىنم كەى، وە لە كۆسپەكانى دۇنيا و قىامەت بىپارىزى. پاشان بە زۆرى

حەمد و سەنای خوا بکە تا ئەگەیتە پوکنى عىراقى.
 لەلای پوکنى عىراقىدا سوننەتە ئەم دۆعايە بخوینى:
 «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشُّرْكِ وَالشَّكِّ وَالْكَفْرِ وَالنِّفَاقِ
 وَالشَّقَاقِ وَ سَوْءِ الْأَخْلَاقِ وَ سَوْءِ الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ
 وَالْمَالِ وَالْوَلَدِ». ئەى خوايا، بەراستى ھەر بە تۆ خۆم
 ئەپارێزم، لەو ھە ھەر شەرىکت بۆ قەرار بەدەم و لە کوفر و
 نىفاق و جىاوازی و دوودلى و ئەخلاقى ناپەرەوا و
 خراب و مەنزەرەى خراب و نابار لە خىزان و مال و
 منداڵدا.

※- کاتى ھەر گەشتى پلوسكى رەحمەت سوننەتە
 ئەم دۆعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ أَظِلَّنَا تَحْتَ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا
 ظِلَّ إِلَّا ظِلُّكَ، اللَّهُمَّ اسْقِنِي بِكَأْسٍ مُّحَمَّدٍ ﷺ شُرْبَةَ لَا
 أَظْمَأُ بَعْدَهَا أَبَدًا». ئەى خوايا، رىجام ھەيە و داوات لى
 ئە ھەم ھە بمانخەیتە ژىر سىبەرى عەرشت لە رۆژىکا
 ھە سىبەر نىيە بىجگە سىبەرى تۆ نەبى، ئەى خوايا
 داوات لى ئە ھەم بە پىالەى پىغەمبەرى خوا ﷺ ئاوم پى

بدەى با ھەتا ھەتايە تىنووم نەبى.

※- كاتى گەيشتتە پروكنى شامى سوننەتە ئەم
دۇعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَبْأً مَبْرُوراً وَ سَعِيّاً
مَشْكُوراً وَ ذَنْباً مَغْفُوراً وَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ يَا عَزِيزُ يَا
غَفُورُ، رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَ تَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ
الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ». ئەى خوايا، رچام ھەيە و داوات لى
ئەكەم ئەم حەجەم لى وەرگىرى و قەبوولى بکەى، وە
ئەم عەمەلەم لى وەرگىرى و لە گۆناھەم خۆش ببى و
بى گىپرە بە تىجارەتتىكى نەپراوە «يا عزيز يا غفور» ئەى
خوايە رچام ھەيە كە لىم ببوورى و پەحمم پى بکەى و
لە گوناھانم كە تۆ پىيان ئەزانى و من نازانم بمبەخشى،
بەپاستى ئەى خوا زۆرگەورە و بەپىزى.

※- كاتى گەيشتى بە پروكنى «يَمَانِي» سوننەتە ئەم
زىكرە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَ أَعُوذُ
بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا
وَالْمَمَاتِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِزْيِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ».

ئەي خاۋايا، بەراستى ھەر بە تۆخۇم ئەپارىزم لەكوفر و
ھەر بە تۆخۇم ئەپارىزم لەھەژارى و عەزابى قەبر و لە
فیتەنى ژيان و مردن، ھەر بە تۆخۇم ئەپارىزم لە
پرسوايى و ئابرووچوونى دونيا و قىامت.

※ - كاتتى كەگە يىشتى بە بەينى پوكنى يەمانى و
«حجر الأسود» سوننەتە بلىي: «اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ». ئەي
خاۋايا، پىچام ھەيە چاكەي دونيا و قىامتەمان پىي عەتا
بكەي و لە عەزابى ئاگر بمان پارىزى. ئەمجار سوننەتە
بۆ ھەرچى مەيلىت پىي لە خاۋاي گەورە داۋا بكەيت.

(۴- لە سىي سوورائە ۋەي ئەۋۋەلدا سوننەتە بە پەلە
دەۋر بدەيتەۋە و گورگەلۇقىي بكەي و ئەم دۇعايەش
بخويىنى: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُوراً وَ ذَنْبًا مَغْفُوراً وَ
سَعْيًا مَشْكُوراً»). ئەي خاۋايا، پىچام ھەيە و داۋات لىي
ئەكەم ئەم حەجە بكەي بە تاعەت و گوناھى تىكەل
نەكەي، ۋە لە گوناھە كانم بىۋورى و عەمەلەكەم قەبوول

بکەى.

(٥- سوننه ته «اضطباع» بکەى، واتە: ناوه پراستی لىباسى ئىحرامه که بخه ره ژێر بالى پراست و هه ردوو سه ره کهى بخه يته سه ره شانى چه پت و شانى پراست به رووتى بهیلىته وه.

(٦- له نزیک به يته وه ته واف بکەيت.

(٧- به شوین یه که وه ته وافه کان ئه نجام بده يت. وه ختئ هه ره حه وت ته وافه کانت ته و او کرد سوننه ته برۆى بو «ملتزم»، مولته زه م وا له به ینى «حجر الأسود» و «باب الله» دا. به باشى خو ت بلکینه به به يته وه و ده ست بگره به په رده ی که عبه وه و سکت بلکینه به مالى خواوه و کولمت بخه ره سه ره دیواری به يت و باوه شی پیاکه و بلى: «اللَّهُمَّ يَا رَبَّ الْبَيْتِ الْعَتِيقِ أَعْتِقْ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ وَأَعِزَّنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَأَعِزَّنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ وَقِنِي بِمَا رَزَقَنِي وَبَارِكْ لِي فِيْمَا آتَيْتَنِي، اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا الْبَيْتَ بَيْتُكَ وَالْعَبْدَ عَبْدُكَ وَهَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ

يَا بَكَ مِنَ النَّارِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ أَكْرَمِ وَفْدِكَ عَلَيْكَ». ئەي خاۋايە، ئەي خاۋەنى بەيتى ئازادكراۋ پرجام ھەيە و داۋات لى ئەكەم كە گەردنەم لە ئاگرى جەھەننەم و شەيتانى پەجمكراۋ پپارپىزى؛ پرجام ھەيە لە ھەرچى خراپە ھەيە مەحفووزم كەي، ھىوام وايە قەناعەتم پىبكەي بەۋە كە پىم ئەدەي و پىم ئەبەخسى؛ موبارەكى كەي لىم ئەۋەي كە پىم ئەدەي. ئەي خاۋاي گەۋرە ئەم مالا ماللى تۆيە و منىش بەندەي تۆم و ئەم جىگە و مەقامىشە جىگەي ئەۋەيە كە داۋاي ئەۋەت لى كەين بمان پپارپىزى لە ئاگرى دۆزەخ، ئەي خاۋايا داۋات لى ئەكەم و پرجا و ئارەزووم ھەيە كە بىمگىپرى و بىمخەيتە ناۋ ئەۋ جەمەع و كۆر و ھۆزەۋە كە بەلاي تۆۋە باش و بەرپىزن، دوايى ھەمدى خوا زۆر بىكە و سەلۋاتى زۆر لەسەر پىنغەمبەرى ئازىز بەدە.

(۸- لە داۋاي مەقامى ھەزەرەتى ئىبراھىمەۋە دوو

پركات نوپژى سوننەت بکە و بلى: «نیه تم ههیه دوو
 پركات نوپژى سوننەتى تەواف ئەکەم بو خواى تەعالا»
 لە پركاتى ئەووەلدا سوورەتى ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾
 بخوینە، وە لە پركاتى دووھەمدا سوورەتى ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ
 أَحَدٌ﴾. دواىى پرۆ بو حوجرەى ئیسماعیل لە ژیر
 پلوسكى رەحمەتدا دوو پركات نوپژى سوننەت بکە،
 دواىى لە «مسجد الحرام»دا لە ھەر شوینیکی بى دوو
 پركات نوپژى سوننەت بخوینە، سوننەتیشە ئاوى
 زەمزەم بخوینە وە بى پرژىنى بەسەر دەموچاو و
 سینەتدا. کاتیک ئاوى زەمزەم ئەخوینە وە سوننەتە ئەم
 دوغایە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْماً نَافِعاً وَ رِزْقاً
 وَاسِعاً وَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ». ئەى خواىە، بەپاستى
 داواى عیلم و زانستى بە سوود و پرزقى حەلال و فراوان
 و شىفای ھەموو نەخوشینیکت لى ئەکەم.
 پوختەى قسە، سوورانەو بە دەورى مالى خوادا

بەم تەرتىبە يە: ئەووەل لە ڤوكنى «حجر الأسود» هەوە كە
لە خۆرەھەلاتى بەيتا قەرارى گرتووە دەستى پىڤى بکە،
دوای ڤوكنى «حجر الأسود» مولتەزەمە، دوای
مولتەزەم «باب الله» يە و دوای «باب الله» بەرابەرى
مەقامى حەزەرەتى ئىبراھىمە، دوای ئەو ڤوكنى عىراقىيە
كە لە باكوور (شمال) ى بەيتايە، دوای ڤوكنى عىراقى
حوجرەى ئىسماعىلە، ڤلووسكى ڤەحمە تىش لەو يە،
دوای حوجرەى ئىسماعىل ڤوكنى شامىيە كە لە
ڤۆژئاواى بەيتايە، دوای ڤوكنى «شامى» ڤوكنى
يەمانىيە، ڤوكنى يەمانى لە باشوور (جنوب) ى بەيتايە،
دوای ڤوكنى يەمانى ڤوكنى حەجەرە. بەم شىوہ يە يەك
دەور تەواو ئەبى، بەم جوۆرە حەوت دەور تەواو
بکەيت.

«فرع» بړىك لە ئەسحابى مۆتەئەخىرىن، زانا و
ئاگا و ئەھلى تەحقيق ئەو ڤەئىيانە ھەلبژاردووە كە

عهفوو درابئی لهو ٲس و ٲهٲلییه که له دهووروبه‌ری به‌یتا له‌ناو «مسجدالحرام» و له شوینی ته‌وافدا هه‌یه و خه‌لکی ناتوانن خوئیانی لی ٲیاریزن، فه‌رموویانه: «إِذَا ضَاقَ الْأَمْرُ، اتَّسَعَ».

ئه‌و شوینانه که دوعا تیایانا گیرا ئه‌بی بزانه، له ٲانزده شوینی مه‌که‌دا دوعا وه‌رئه‌گیری و گیرایه: (١- له ته‌وافدا، (٢- له مولته‌زه‌مدا، (٣- له ژیر ٲلووسکی ره‌حه‌م‌تدا، (٤- له ناو مالی خوادا، (٥- له لای ئاوی زه‌مزه‌مدا، (٦- به‌سه‌ر کیوی سه‌فاوه، (٧- به‌سه‌ر کیوی مه‌روه‌وه، (٨- له به‌ینی سه‌فا و مه‌روه‌دا، (٩- له ٲشتی مه‌قامی ٲه‌زره‌تی ئیبراهیمه‌وه، (١٠- له کیوی عه‌ره‌فاتدا، (١١- له مسوزده‌لیفه‌دا، (١٢- له «مینی»‌دا، (١٣ و ١٤ و ١٥- له کاتی ره‌جمی سی جه‌مه‌ره‌دا.

ئەو غوسلانەى كە لە حەجدا سوننەتەن

بزانە، لە حەجدا نۆ غوسلى سوننەت ھەيە: (۱-بۆ ئىحرام پۆشين لە ميقاتا، ئەلىي: قەسەم ھەيە غوسلى ئىحرام ئەكەم، جا ئەگەر لەبەر نەخۆشى يان نەبوونی ئاوانەيتوانى خۆى بشوا، ئەو سوننەتە لەباتى خۆشۆردن تەيەمموم بکا. (۲-بۆ داخلى بوونی مەككە لە زىتوا «ذى طوى» دا، (۳-بۆ «طواف القدوم»، (۴-بۆ وەستانى عەرەفە، (۵-بۆ وەستانى «مُزدلفە»، (۶و ۷و ۸-بۆ سى پەجمى شەيتان، بەلام لە پۆژى جەژندا غوسل بۆ «جمرة العقبة» نى، (۹-بۆ «طواف الوداع».

ئەو شتانە كە لەسەر حاجى حەرەمەن

بزانە، ئەوانەى كە بۆ حاجى لەناو ئىحرامدا حەرەمەن، ھەشتەن: (۱-ئەبى تەواوى سەرى يا بەعزى لە

سەرى بە ھىچ شتّى دانە پۆشى، دەس و دەمووچاوى
 ژنىش وەك سەرى پىاو وايە، نابى دايان پۆشى.
 (۲- مەوادى بۆن خۆش بە كار نەھىنى، بە لام ئەگەر
 دەس و دەمووچاوى و سەر بە سابوونى بۆن خۆش
 بشۆرى زىانى نىە. (۳- نابى مووى ھىچ ئەعزايەك
 لابرى، وە نابى نىنۆك بكرى و نابى سەر و پىشىش
 پۇناوى بكرى. (۴- جىماع و موقەددىماتى جىماع.
 (۵- سەرپرېنى حەيوانى كىوى. (۶- پۆشىنى لىباسى
 دووراو. (۷- نىكاح و تەزويج. (۸- پرېنى دار و گىيائى
 حەرەمى مەككە.

بزائە، ئەگەر حاجى لە ئىحراما جلى كرده بەر يا
 خۆى بۆن خۆش كرده يا سەر و سىمىل و پىشى چەور
 كرده، يا بە ئارەزوو وە نزيكى لە خىزانى كرده تا ئاوى
 ھاتەو، يا سى تال مووى ئەندامى قىرتاندى، يا سى
 نىنۆكى كرده، ئەو لە سەرى واجب ئەبى حەيوانىك كە

بۆ قوربانى بىشى سەر بېرى و بىدا بە فوقەراى حەرەم،
يا سى ساع گەنم بدا بە شەش داماوى حەرەم،
ھەريە كىكىان نيو ساع، يا سى پۆژ بە پۆژو بى، ۋە بۆ
بىرىنى يەك تال موو يا يەك نىنۆك ئەبى
يەكسەد و بىست و يەك (۱۲۱) مسقال، قووت يا يەك
دىرھەم بدات بە فوقەراى حەرەم، يا يەك پۆژ بە پۆژو
بى. ۋە بۆ قىرتاندىنى دوو تال موو يا دوو نىنۆك
دووسەد و چل و دوو (۲۴۲) مسقال قووت يا دوو
دىرھەم بدات يا دوو پۆژ بە پۆژو بى. ۋە ئەگەر
جىماعى كرد - خەلال بى يا حەرام - ھەرچەند حەج و
عومرە كەى بە تال ئەبىتتە ۋە، ئەبى ئەرکان و واجباتى
باقىماندەى تەوا و بكات. بى تەفرە و دواخستن عومرە
ئەنجام بدا. لە سالى داھاتو و ىشدا ئەبى حەج بكاتە ۋە،
ھەرچەند سوننەت ىش بى، عەلا ۋە، ئەبى كە فارەت ىش بەم
تەرتىبە بدا: يا ئەبى و شترىك سەر بېرى بۆ ھەژارانى

حەرەمى مەككە، يا گايەك يا حەوت سەر مەرۈ بزن،
ئەگەر ئەوھى بۇ نەكرا ئەبى بە قىمەتى وشترىك قوت
بكرى و بىدا بە داماونى حەرەمى مەككە، ئەگەر
ئەوھىشى بۇ نەكرا لەباتى ھەر سەد و بىست و يەك
مسقال قوت ئەبى رۆژىك بەرۈژوو يىت. بەلام كاتىك
حەج و عومره بەتال ئەكاتەوھ كە بەر لە «تحلل»ى
ئەوھل بووبى، وەگەر نەدواى تەھەللولى ئەوھل ھەر
فیدیەى لەسەر واجب ئەبى و حەج عومره كەى بەتال
ناكاتەوھ. وە بۇ پرینى دارى گەورە ئەبى گايەك بدا، وە
تۆلەى پرینى دارى بچووك مەرىكە و تۆلەى پرینى گيا
قىمەتیه تى.

بزانه، ئەو حەيوانە كە بەھۆى يەكى لەم سى شتەوھ
سەرپرینى واجب ئەبى بریتین لە: (يەكەم: لەسەر ئەو
كەسەى كە بە «تمتع» يا «قران» حەج بكا، (دووهەم: بە
سەبەبى نەکردنى شتىكى واجبەوھى، (سېھەم: بە

سەبەبى كىرىدىكى شىئىكى ھەرامەۋە. ئەگەر بۇ ھاجىيەك
كە بە تەمەتتۇع ياقىپان ھەجى كىرىدۇ ۋە بۇ يىلى نە كەۋت
ھەيۋان سەر بېرىپ، ئەبى دە پۇرۇز بەرپۇرۇۋىتىپ ۋە سى
پۇرۇزىيان بەرلە تەۋابىۋىنى ھەج ۋە ھەۋت پۇرۇزى تىرىيان
پاش لەگەر پانەۋەي بۇ ناۋا مەل ۋە مەللى.

تۆلەي ھەيۋانى كىۋى بۇ «ۋىتىرمۇرغ» ۋىتىرە ۋە بۇ
گەكىۋى ۋە كەرەكىۋى گەيە، ۋە بۇ ئاسك، بىزىن ۋە بۇ
كەرۋىشك، گىسك ۋە بۇ پۇزىق (بەۋەرز) كەرۋەلەيە. جا
ئەۋ ھەيۋانە كە لە شەرەا تۆلەي دىيارى نە كراۋە ئەۋە
دوۋ كەسى عاقل قىمەتى دىيارى ئەكەن، ئەگەر ۋىتەي
نەۋو بە قىمەتەكەي خوار دەمەنى بىيىن ۋە بىدەن بە
داماۋانى ھەرەم. خۇلاسىە ئەۋ شتانەي كە بۇ كەفەرەت
ئەشپىن بىرىتىن لە: ۋىتىر ۋە گا ۋە مەر ۋە بىزىن ۋە گىسك ۋە
كارەۋەلە ۋە بەرخ يا بە قىمەتەكەيان قوۋىتىكى ۋە بىكېرى
كە بۇ سەرفىترە بىشى ۋە بىرى بە داماۋانى ھەرەمى

مەككە، كەيف خۇيەتى گەدا و ھەژارەكان نىشتەجىيى
 ھەرەم بن، يا پىيوار بن، پىويستە گۆشتى ھەيوانە كە
 لانى كەم بدرىتە سى ھەژار، يان نابى خۇي ھىچى لى
 بخوا. يا لەباتى ھەر يەكسەد و بىست و يەك (۱۲۱)
 مسقال قووت ئەبى يەك رۆژ بەرۆژوو بى.

فائدة ، لە مەزھەبى ئىمامى ھەنەفیدا گۆشتى
 خوينەكان دروستە بنىرى بۆگەدا و ھەژارانى
 ولاتانى تر، بەلام ئەبى ھەر لە ھەرەمدا ھەيوانەكان
 سەر بېرىن.

«فرع» ھىچ شتې لە موھەررەماتى ئىحرام ھەج و
 عومرەى ژن و پىاوبەتال ناكاتەو ھەيرى جىماع نەبى.

بردنى بەرد و خاكى ھەرەم

بزانە بردنى بەرد و خاكى ھەرەمەين و ئەو ھەيش كە
 دروست ئەكرى لە گلى ھەرەمەين، ھەك گۆزە و
 شتانى تر بۆ ھەيرى ھەرەمەين ھەرامە و دروست نىە،

جا ئەرگەر حاجى يا غەيرى حاجى بە عىنوانى تەبەرپروك، يا بە ياساى تىجارەت و بازرگانى بۆ غەيرى حەرەمەين نەقلى کرد، لەسەرى واجبە ئەو شتە بگەر ئىتتەوہ بۆ حەرەمەين.

با خوشکان بزەن، بۆ بەرگرى لە عادەتى شەرعى ئەتوانن لە دەرزى و حەب ئىستيفادە بکەن تا ئاداب و ئەحکامى حەج و عومره تەواو ئەبى. ئەگەر ئافرەت بەر لە «طواف الإفاضة» کەوتە حەيزەوہ و پاک نەبوہوہ تا گەرپايەوہ ئەوہ ھەر لە حالەتى ئىحرامدا ئەمىنئەوہ با چەن سالىش توول بکيشى، تا بروتەوہ بۆ مەککە و «طواف الإفاضة» بەجى يىنى، بەلام ئەگەر لە بەر نەبوونى نەيتوانى بروتەوہ بۆ «بيت الحرام» ئەوہ حوکم و برىارى «مُحَصَّر» ى ھەيە ئەتوانى بەم سى شەرەتە تەحەللۇل بکات:

۱. بە سەر برىنى مەرپک،

۲. بە قەسر، واتە كورت كۆرۈنۈش مۇسەس،
 ۳. بە نىيەتى تەھەللۇل. ئەمە وتەى بېرىكە لە
 مۇتەئەخخىرىن، بەلام بېرىكى تىرىش فەرمۇيانە:
 ئەتوانى تەقلىدى ئىمامى ئەبۇوحەنىفە و ئىمامى
 ئەحمەد بكا و بە عەجەلە وارىدى «مسجدالحرام»
 بىيىت و تەواف بىكات و دواى تەواف لە
 «مسجدالحرام» دا نەوئىسى و بە سىرعت بىتە دەرەو،
 بەلام ئەبى لە كەفارە تا و شىركى بدا بە فۇقەرەى مەككە،
 ئىتر لە باتى «طواف الإفاضة» بوى حىساب ئەكرى.

ئاگادارى: جوان وايە پىاو و ژن تەقلىدى ئىمامى
 ئەبۇوحەنىفە رحمته الله بىكەن تا دەسنوئىيان لە يەكتر نەشكى.
 بەلام ئەبى مۇراعاتى مەزھەبى ئىمام ئەبۇوحەنىفە بىكەن
 تا «تلفيق» پىو نەدا؛

بزانە! بەلاى ئىمامى حەنەفىيەو فەرزى دەسنوئى
 چوارن: (۱- شۆرىنى دەمووچا و بە ئاوى پاك يەكجار،
 ۲- شۆرىنى ھەردو دەست تا ئەنىشك،

(۳- يەكچۈارەمى مەسحى سەر، (۴- شۆرىنى ھەردوو پىي لە گەل ھەردوو قولى پىي دا.

ئەو شتانه كە دەسنوئز بە تال ئە كەنەو نو شتن:

(۱- دەرھاتنى ھەرشتيك لە پيش يا لە پاشەو.

(۲- دەرھاتنى خوين ياكيم لە ھەر شوينيكى بەدەنا

مادام لە شوينى خويانەو تەجاووز بکەن و بلاو بىنەو.

(۳- ھاتنەدەرەوئى خوين لە دەمەو ماداميك

زۆرتربى لە تفى ناو دەم يا بەرابەر بن.

(۴- بە رشانەوئى ھەرشتيك، بەلام بەو شەرتە كە

رشانەوئە كە پرى دەمى بى.

(۵- خەوتن، ماداميك ژيرى خوى مەحكەم

نە كەردبى.

(۶- بى ھۆش بوون.

(۷- شيت بوون.

(۸- سەرخۆش بوون.

(۹- پىكەنين لەناو نوئزا بوژن و پياوى بالغ، بەلام

دہس دان بہ عہورہ تہوہ دہ سنوئڑ ناشکیئئی، لہ مسی
پیاو بوژن و ژن بو پیاو دہ سنوئڑ ناشکیئئی.

ئاگاداری! با خوشکان بزائن ژئی کہ لہ عادہ تی
شہر عیدابی ئہ توانی تہواوی مہناسیکی حہج و عومرہ
وہک نیہ تی ئیحرام و سہفا و مہروہ و راوہستانی کیوی
عہرہ فات و حہلقی سہر و مانہوہی شہو لہ موزدہ لیفہ و
رہجمی شہیتان و مانہوہی دوو شہو لہ مینادا ببا
بہرپوہ غہیری تہواف نہبی. وہ بو ئہ نجام دانی
تہوافیش ئہ توانی تہقلیدی ئیمامی ئہ بو حہ نیفہ و
ئیمامی ئہ حمہد بکا و ہجووم ببا و بہ عہجہلہ واریدی
«مسجدالحرام» ببی و تہواف بکا. ئہمما ئہبی لہ
کہ فارہ تیا و شتریک بدا بہ فوقہرای مہککہ، ئیتر لہ باتی
«طواف الافاضہ» بوئی حیساب ئہ کری وہک و ترا.

سەئى بەينى سەفا و مەرۋە
ئەۋكەسەي كە تەۋافى كرد، دۋاي تەۋاۋى بوۋنى
تەۋاف و دوو پركاتە نۆيژە كەي، سوننەتە دەست لە
«حجرالأسود» بدا، ئىنجا لە دەرگای سەفاۋە بېرواتە
دەرۋە بو سەئى مابەينى سەفا و مەرۋە.

جا بزانه، سەئى مابەينى سەفا و مەرۋە سى شەرتى
هەيە: (۱- ئەبى لە كىۋى سەفاۋە دەستى پى بىرى.
(۲- ئەبى حەوت ھاتوچۆ بى. (۳- ئەبى لە دۋاي
تەۋافى رۈكن يا دۋاي «طواف القدوم» ھە بىت، بەلام
چاك وايە لە دۋاي «طواف القدوم» ھە بىت، سوننەتە
بەسەر كىۋى سەفا و مەرۋە ھە قەدەر بالا پىاۋىك
سەر كەۋى تا چاۋى بە بەيت بىكەۋى، بەسەر كىۋى
«صفا و مەرۋە» ھە سوننەتە ئەم دۋعا بخوینى: «اللَّهُ أَكْبَرُ،
اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَ لِلَّهِ الْحَمْدُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَوْلَانَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ
لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ بِيَدِهِ الْحَيُّ وَ هُوَ

عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَنْجَزَ وَعَدَهُ وَ
 نَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا نَعْبُدُ
 إِلَّا إِيَّاهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ». خواله
 ھەموو شتێ گەورەترە، خوا گەورەییە، خوا گەورەییە،
 ھەمد و ستایش ھەر بۆ خوا ی گەورەییە کە ھیدایەتی
 ئێمەی دا و بە سەبەبی ئیسلامەو ھەشەرە زای کردین
 لەسەر تاعەتی، ھەر بۆ خوا ھەمد ئەکەین لەسەر ئەو
 ناز و نەعمەتانەی کە بە ئێمەی داو، ھێچ
 خوا یەک عیبادەتی بۆ بکری بە ھەق بێجگە زاتی اللہ
 نەبێ کە تەنیا و بێ شەریکە و ھاوێلی نە، تەواوی ئەرز
 و ئاسمان مولکی ئەو، ھەر بۆ ئەو ھەمد و ستایش
 ئەکری، ھەر ئەو زیندوو ئەکاتەو و ئەمرینی، تەواوی
 خێر بەدەستی ئەو و قادری بەسەر تەواوی مومکیناتا،
 ھێچ خوا یەک نەبە عیبادەت و پەرستشی بۆ بکری
 بێجگە زاتی ئەو نەبێ، تەنیا یە و ھەشەرە زاتی
 جێبەجێ ئەکات، یاری و کۆمەکی بەندە زاتی

ئەدات، بە تەنبايى ئەحزاب ئەشكىنى، ھىچ
خوایەك عىبادەت و پەرستىشى بۆ بىكرى بىجگە زاتى
ئە و نەبى، ئىمەش عىبادەت ناكەين بىجگە بۆ زاتى ئە و
نەبى، ھەر موخلىسى ئەوين و دىن ھەر بۆ ئە وە،
ھەرچەند گروى كافرىن و مونافىقىنىش پىيان ناخوش
بى.

لە ئە وەل و ئاخىرى سەفا و مەرودەدا سوننەتە بە
عادى بپروا بەرپىدا و سوننەتىشە ئەم زىكرە بخوینى:
«رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَ تَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ
الْأَكْرَمُ، اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ
قِنَا عَذَابَ النَّارِ». ئەى خوايا داواى لى خوش بوون و
بەزەبىت لى ئەكەم و رجا و ئاواتم ئەمەيە كە لىم
بىوورى لەوہى كە ئەيزانى، بەراستى تۆگەورە و
بەپىزى، ئەى خوايا چاكەى دونيا و قىامەتمان پى
بەخشى و لە عەزابى ئاگر بمان پارىزى.

بزانە، سوننەتە لە سەعى سەفا و مەرودەدا «اضطباع»

فصل

بۆ پېشەۋاي موسولمانان يا جېنشېنى سوننەتە لە
 پوژى حەوتەمى مانگى «ذى الحجە» لەدوای نوپۇزى
 نيەپوۆ لە شارى مەككەدا وتارىك بخوينتەۋە و لە
 وتارەكەيدا حاجيان فيرى ئەحكامى حەج بكا و
 فەرمانيان پىيى بىداكە لە پوژى ھەشتەمى «ذى الحجە»
 بپوۆن بۆ «مىنى»، جا لە پوژى ھەشتەمى «ذى الحجە»دا
 كە مەشھوورە بە «يوم الترويه»، لەگەل حاجيانا بچى بۆ
 مينا و شەۋى عەرەفە لەۋى بن و كاتى پوژ بوو ۋە پوۆن
 بۆ كيوى عەرەفات و لە پىگەدا سوننەتە ئەم دۇعايە
 بخوينن: «اللَّهُمَّ إِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ وَإِلَى وَجْهِكَ الْكَرِيمِ
 أَرَدْتُ فَاجْعَلْ ذَنْبِي مَغْفُورًا وَحَاجِّي مَبْرُورًا وَارْحَمْنِي
 وَلَا تُخَيِّبْنِي إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». ئەى خۋاي
 گەۋرە، ئەۋا بۆ خزمەتى تۆ ھاتم ئىرادەى زاتى
 گەۋرەيى تۆ ئەكەم، ھىۋا و ئارەزوو و ئاۋاتم ئەمەيە كە
 لىم خۇش يىي و حەجم لى ۋەربگىرى و پەحمم

پىڭكەي و ئابرووم نەبەي و بىم پارىزى، بەپاستى
 بەسەر ھەموو شتىڭدا تەوانايى و دەسەلات ھەيە.
 سوننە تىشە لە پۇژرى عەرەفەدا كەس وارىدى كىۋى
 عەرەفات نەبى تا پۇژر لە خەتى ئىستىوا لا نەدات،
 بەلكوو لە نىزىكى مزگەوتى نەمىرەدا خىمەي خوى
 ھەلبدا و پروا لە مزگەوتى ھەزەرەتى ئىبراھىمدا نوپۇزى
 نىوەرۇڭكا، جا ئەگەر قەسر و جەمەي بۇ دروست بى
 «جمع التقدیم» بكاو ئەمجار وارىدى كىۋى عەرەفات
 بىي.

دۇعاى عەرەفات

❦ كاتىك كە گە يىشتىتە كىۋى عەرەفات سوننە تە ئەم
 دۇعايە بە زورى بخوينى: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا
 شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُوراً وَ فِي سَمْعِي نُوراً وَ فِي
 بَصَرِي نُوراً اللَّهُمَّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي،

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ، اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاعْفُ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ
وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ، اللَّهُمَّ انْقُلْنِي مِنْ ذُلِّ
الْمَعْصِيَةِ إِلَى عِزِّ الطَّاعَةِ وَاكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ
وَاعْزِزْنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ وَنَوِّرْ قَلْبِي وَقَبْرِي
وَاهْدِنِي وَأَعِزَّنِي مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ واجْمَعْ لِي الْخَيْرَ، اللَّهُمَّ
إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعُفَاةَ وَالْغِنَى، اللَّهُمَّ اغْفِرْ
لِلْحَاجِّ وَلِمَنْ اسْتَغْفَرَ لَهُ الْحَاجُّ». هېچ خوايه ك عبياده تى
بۆ بىرى به حق بىجگه زاتى الله نه بى، زاتى الله ته نيايه
و هاوهل و شهريكى نيه، مولك و ستايش هه رهى ئه وه،
به سه ره موو شتيكا ته وانايه، ئه ي خوايا، رجا و
ئاوات و ئاره زووم ئه مه يه كه نوور بخه يته ناو دل و
گو يچكه و چاومه وه، ئه ي خوايا، هيو و ئاواتم ئه مه يه
كه دل و دهروون و سينه م به نوورى مه عريفه ت شه رح
و گوشاد و بلاو كه يته وه، كاره كانم بۆ سه هل و ئاسان

خوايه، داوات لى ئەكەم تەواۋى چاكە و خەيرم بۆكۆ
 بكةيتەۋە، يارەببى داۋاى ھىدايەت و تەقۋا و لە خوا
 ترسان و پاكداۋىنى و سەرۋەتت لى ئەكەم، ئەى
 خوايا، پىچام ھەيەكە خوش بىي لە حاجى و لەۋەيش
 كە حاجى داۋاى لى خوش بوۋنى بۆ ئەكات. دۋاى
 خویندىنى ئەم دۇعا سۈننەتە سەلۋاتى زۆر لەسەر
 پىغەمبەرى ئازىز ﷺ بدەيت و بۆ ھەرچى مەيلىت ھەيە
 دۇعاى تىرىش بكةى و لە دۇعاكانىشتا دەست بەرز
 بكةيتەۋە و ھەزار كەرەتتىش سوۋرەتى ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ
 أَحَدٌ﴾ بخوینى، پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمۈيەتى:
 «ھەر كەس لە پۇژى عەرەفەدا ھەزار مەرتەبە سوۋرەتى
 ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ﴾ بخوینى، ھەرچى لە خوا داۋا بكات
 پىي ئەدرى.

حاجى بزانه، گەۋرەترىن شوین بۆ دۇعا كىردن لە
 كىۋى عەرەفاتا ئەو شوینەيەكە پىغەمبەرى ئازىز ﷺ
 عىبادەت و زىكرى تيا كىردۈۋە، ئەو شوینىشە بىرىتىيە

لەو بەردە گەورانە كە لە خواری «جبل الرّحمة» وە
فەرش كراون، وان لە ناو پراستی كیوی عەرەفاتا و
پیشی ئەلین «ایلال».

بزانه! تەواوی ئەرزى عەرەفات شوینی پراوەستانە،
جا ئەگەر حاجی لە پوژی نوھەمی «ذی الحجّة» دا
دوای لادانی پوژ لە خەتی «استواء» لە ھەر شوینیکی
ئەرزى عەرەفاتدا پراوەستى ھەرچەند بە شوینی
شتیکدا بگەڕی مادامیک لە لیباسی ئیحرامدا بێ، ئەو
پراوەستانە کەى دروستە و ئەبێ بە حاجی. وە
فەرموودەى پراست ئەو یە کاتى وەستانە کەیشى
ئەمینی تا بە یانى پوژی جەژنى قوربان، جا ئەگەر
حاجی لە عەرەفاتدا لە پوژی نوھەمدا پراوەستا ئەمجار
پیش پوژتاوا بوون لە عەرەفاتدا پوژیشتە دەرەو و
نەگە پراوە بوو عەرەفات، ئەو حەجە کەى دروست ئەبێ،
ئەمما سوننەتە حەیانیک سەربەری، وە لە

فەرمودە يە کدا واجبە. جا لە کاتیک پوژ ئاوا بوو پوژ بو
موزدە ليفە و نوژی مە غریب ببه بۆلای عیشا و به
«جمع التأخیر» لە موزدە ليفە دا بیان خوینە، بە لام به و
شەرته چوار پوژ بهر لە پوژی عەرەفه داخلى مە ککه
نە بووبى، ئە گەر وابوو ئەبى نوژی مە غریب لە
عەرافاتدا بکهیت و نوژی عیشایش لە موزدە ليفە دا
بەبى قەسرو جەمع.

ئاگادارى ، ئە گەر حەج جاج لە پوژی دەهەمى
قوربانا به هەلە و ئىشتىبا لە عەرزی عەرەفاتا پراوەستان،
ئەو پراوەستانە کە یان کافیه، مە گەر لە عەدەتى سالانى
پیشوو ژمارە یان کە متر بى، ئەو ئەبى لە سالى
داها توودا قەزای کە نه وه، بە لام ئە گەر لە پوژی
هەشتەمدا به ئىشتىبا پراوەستان و بهر لە وقوفى عەرەفه
بۆیان دەرکەوت کە به غەلەت پراوەستان، ئەو
لە سەریان واجبە کە لە پوژی نووه میشدا لە عەرەفاتدا

بمىننەو، وە ئەگەر بە ھەلە كەيان نەزانى تارپۇزى جەژن
ئەو ھەلە سەريان واجبە كە لە سالى داھاتوودا
حەجە كەيان قەزا بكنەو.

مانەو ھەلە موزدەليفە

❖ كاتىك وارىدى موزدەليفە بوو یت سوننەتە ئەم
دوۋعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنَّ هَذِهِ مُزْدَلِفَةٌ جُمِعَتْ فِيهَا
الْسَّنَةُ مُحْتَلِفَةٌ تَسْأَلُكَ حَوَائِجَ مُؤْتِنَقَةً فَاجْعَلْنِي مِمَّنْ
دَعَاكَ فَاسْتَجَبْتَ لَهُ وَتَوَكَّلَ عَلَيْكَ فَكَفَيْتَهُ». ئەى خوايا،
بەپراستى ئەمە موزدەليفە، تىيدا كۆكراو ھەلە زمانى
جۇراو جۆر (عەرەبى و غەبرى عەرەبى)، يەكە يەكە
داواى ئارەزووى خويان لە تۆ ئەكەن، ھىوا و ئارەزوو
ئاواتم ئەو يەكە بمخەيتە ناو زومرەى ئەو كەسانەو كە
داوات لى ئەكەن و ئارەزوويان جىبەجى ئەكەيت و
دوۋعايان لى ھەرئەگرى، پشتيان بە تۆو بەستوو و تۆ
بۆ ئەوان كافى و بەسى.

حاجى واجبه شه و له موزده ليفه دا بمىنئته وه. بزانه،
 واجبه كهى به مانه وهى كه مى له نيوهى دووه مى شهوى
 جهژنا دئته جى، جا ئه گهر ئه ندازه يه كه له دوای
 نيوه شه و له وى مایته وه و ئه مپرا پویشتى بۆ مینا یا له
 پيش نيوه شه و پویشتى و به لام گه پرايته وه بۆ موزده ليفه،
 ئه وه لازم ناکا خوین بدهى، وه ئه گهر نه گه پرايته وه ئه وه
 ئه بى حه یوانىك سهر بېرى. به لام ئه گهر عوزرىكى
 شه رعى وه كه ئه وه كه نه خوش بى، يان په له ت كردبى و
 ريگه ت لى ون بووبى و فريای موزده ليفه نه كه وتبى،
 ئه وه خوینت له سهر واجب نابى.

وه سوننه ته ههفتا دنكه به ردی چكۆله به قه ده ر
 باقله بۆ په جمى شه يتان له موزده ليفه دا هه ل بگرى و
 نوێزى به يانى زوو بكهى و به ره و مینا بكه و بته پرى.
 كاتيك گه یشتیه «مشعر الحرام» سوننه ته ئه م دوعا يه
 بخوینى: «اللَّهُمَّ بِحَقِّ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَالْبَيْتِ الْحَرَامِ
 وَالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالرُّكْنِ وَالْمَقَامِ أَلْبَلُغْ رُوحَ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنَّا

التَّحِيَّةَ وَالسَّلَامَ وَ أَدْخِلْنَا دَارَ السَّلَامِ يَا ذَا الْجَلَالِ
وَالْإِكْرَامِ». ياره ببي له بهر خاتري «مشعرالحرام» و
«بيت الحرام» و «شهرالحرام» و پوکني «حجرالأسود»
و شوي ني حه زره تي ئيبراهيم عليه السلام له ئيمه وه بگه يينه به
پروحي پيغه مبهري نازيز دروود و سه لام، بمانخه ره ناو
به هه شته وه ئه ي خاوه ني جه لاله ت و كه پامه ت.
سوننه ته تا ئه سفار له وي بمينيته وه و دوو پركات نويژي
سوننه تيش له «مشعرالحرام» دا بكه ي و ئه مجار له
شيوي «محضر» وه به ره و مينا بروي.

مانه وه ي دوو شه و له مينا و

چونيته تي ره جم

کاتي په جمی شه يتان له دواي نيوه شه وه وه ده ست
پي ئه کات، به لام سوننه ته دوا بخريت تا خوړ ئه كه ويته
سه ر كيوان، به لي کاتيک گه يشتيته مينا برو بو سي
جه مبه ره، به لام کارت به جه مبه ري ئه وه و له و

دوۋەھەمەھە نەبىي، ھەتتا ئەگەيى بە «جىمىرەلەقەبە»،
ئەمىجار ھەتتا بەردى لىيى بەدە.

بىزانە! «جىمىرەلەقەبە» سىيىھەم شەيتانە، ئەبىي لىيى ناۋى
شەيۋە كەدا بەردى بىر يىيى لىيى جەمەھە ۋە سۈننەت شەيى لىيى كاتى
پەجىم كىردىنا پۈۈ لىيى جەمەھە بىكات ۋە لىيى پاستى
بىكەۋىتە لىيى مەنەۋە ۋە لىيى چەپشە بىكەۋىتە لىيى
مەككەۋە، ئىنجەيە كەيە كە ھەتتا بەردە كەيى لىيى بىدات،
بەلام ئەۋە تەنھە بۆ پۈۈزى «يۈمىنەلنەھىر» ئەبىي، ۋە كەرنە لىيى
پۈۈزىنى دۈۋەي جەزىندە كە مەشھۈرەن بە «ايامەلەشەرىق»
بۆۋە مەۋىيان سۈننەتە لىيى كاتى پەجىم كىردىنا پۈۈ
بىكەنە كەبە، ھەچەندە بىر يىكە مەۋىيانە ئەگەر لىيى ھەر
چۈۈر گۈشە شەۋە پەجىم بىكەرنە ھەر دۈرۈستە.

بىزانە، ۋە خەتتى پەمى «جىمىرەلەقەبە» سىيى كاتە:
(۱) - «فەزىلەت» (۲) - «ئەختىيار» (۳) - «جەۋاز»، كاتى
فەزىلەت، تەۋۋەي پۈۈزى جەزىنە تە پۈۈزى لىيى خەتتى
ئىستىۋا لائەدا. كاتى ئىختىيار، تە غۈرۈۋىي پۈۈزى

جەژنە. كاتى جەواز، تا ئاخىرى «ايام التشرىق»ە. لە
 كاتى رەميا سوننەتە بلىي: «اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى طَاعَةِ
 الرَّحْمَنِ وَرَغْمِ الشَّيْطَانِ اللَّهُمَّ تَصَدِّقاً بِكِتَابِكَ وَاتِّبَاعاً
 لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ». دواى رەمى «جمرة العقبة» سەر بتاشە يا
 كورتى كەرەوہ. ئەم سەر تاشين و كورت كردنەوہ بە
 تاشين يا قرتاندن يا دەرھينانى سى تال موويش ئەبى،
 جا ئەگەر كەسى موو نەبى بەسەر يەوہ، سوننەتە تىخ
 بىنى بەسەر يا. دواى حەلقى سەر ئىحرام بشكىنە و
 ئەگەر بۆت مومكىن بوو بړو بۆ مەككە و تەوافى پوكن
 ئەنجام بدە، پاشان بگەرێرەوہ بۆ مينا و واجبە لە مينا دا
 دوو شەو بمىنيتەوہ. پوژى دووھەم و سېھەم ئەبى بە
 تەرتىب رەجمى «جمرة الكبرى» و «جمرة الوسطى» و
 «جمرة العقبة» بكەى و ھەريە كيكيان حەوت بەردى
 لى بدەى، ئەبى ميلە كانيش بپىكى، نابى لەباتى بەرد
 شتىكى تر بوە شىنى و ئەبى رەمى كە بە دەس بىت و نابى
 بە قاچ بى يا بە بەرزە قانى و يا بە شتى تر، وە ئەبى

حەوت جار بى، نابىي بە يەكجار و يا بە دوو جار
 حەوت بەردەكە بدەي لە جەمەرە، وە ئەبىي لە ئەسلە وە
 بەردەكە بۆ جەمەرە بخەي و هيچ مەبەستىكى تەرت
 نەبىي.

بزانە، ئەنجامدانى ئەم چوار شتە: «۱-رەجم كردنى
 شەيتان، «۲-سەربرىنى ئاژەل، «۳-تاشىن يا كورت
 كردنە وەي مووى سەر، «۴-تەوافى پروكن، تەرتىب لە
 بەينىانا سوننەتە و واجب نىيە. كە مادام وايە ئەگەر لە
 پيشا تەوافت كرد يا سەرت تاشى و دوايى پەرجمى
 شەيتانت كرد دروستە و زەرەر و زيانى نىيە. بەلام
 تەرتىب لەم سيانەدا واجبە: ۱. ئەبىي ئىحرام پيشى
 ھەموو پروكنەكان بکەوئ. ۲. وەستانی عەرەفات پيشى
 تەواف و حەلق بکەوئ. ۳. تەوافى مالى خوا پيشى
 سەعى سەفا و مروە بى.

بزانە! ھەرکەس نەتوانئ خوى پەرجمى شەيتان بکا
 دروستە وە کيل بگرئ تا پەرجمى شەيتانى بۆ بکا؛ بەلام

وھ كېل ئەبى لە پېشا بۆ خۆى پەجمى ھەرسى جەمەرە
بكا، دواىى پرواتەوھ لەباتى وھ كېل گرەكەى (موكل)
پەجمى شەيتان بكات.

بزانە، پەجمى پۆژانى «ايام التشرىق» لە دواى
«زوال» ھوھ دەس پى ئەكا و بە داچوونى پۆژىش كۆتايى
پى دىت. جا ئەگەر حاجى لە پۆژى دووھەمدا پىش
ئاوابوونى پۆژ لە مینادا پرواتە دەرەوھ ئەوھ دروستە و
مانەوھى شەوى سېھەم و پەمى پۆژى سېھەمىشى لە
كۆل ئەكەوئ. وھ ئەگەر تا پۆژئاوا لەوئ ماىەوھ، ئەوھ
مانەوھى شەوى سېھەم و پەمى پۆژى سېھەمىشى
لەسەر واجب ئەبى.

ئاگادارى! ئەگەر حاجى بە عەمد يا بە سەھو بۆى
نەكرا لە پۆژى جەژندا پەمى «جمرة العقبة» بكات،
ئەوھ ئەتوانى لە شەو و پۆژى تەشرىقدا پەجمى
«جمرة العقبة» بكات. وھ ئەگەر بۆى نەكرا لە پۆژى
تەشرىقى ئەووەل و دووھەمىشدا پەمى جەمەرەكان

بكا، ئەو ەبۆى ەە يە كە لە پۆژى سىھەمدا زەنجىرەوار
 لە پىشا پەمى «جمرة العقبة» ى پۆژى جەژن بكات
 ئەمرا بە تەرتىب پەمى «جمرة الكبرى و وسطى و
 العقبة» ى پۆژى ئەو ەل و دوو ەم و سىھەمى تەشرىق
 بكات، ئەم پەمى جەمەرەنە كە لە پۆژى سىھەمدا بە
 تەرتىب ئەكرىن بە حازر ەسابە و نابى بە قەزا (قضا)
 و كەفارەتى ناوى. جا ئەگەر بۆى نەكرا پەمى ەىچكام
 لە جەمەرەكان بكا، يان بپىكىيانى تەرك كرد، يان سى
 بەردى نەو ەشانى بۆ جەمەرەكان، ئەو ەسەرى واجبە
 ەيوانىك سەر بپرى لە كەفارەتا، يان دە پۆژ بە پۆژوو
 بى، ەرو ەها ئەگەر شەوئىك لە مينا بەبى عوزر و بەهانە
 نەمايەو، ئەو ەسەرى واجب ئەبى كە مستىك
 دانەوئەل بەدات؛ وە ئەگەر دوو شەو نەمايەو ئەبى دوو
 مست بدا، وە ئەگەر ەىچ شەوئىك لە مینادا نەمايەو،
 ئەو ەبى مەرىك سەر بپرى يان دە پۆژ بە پۆژوو بى.
 جا ەەركات دوو ئەمر لە ەلق و پەمى و تەواف

ئەنجام درا، «تَحُلُّ» ى ئەووەلّ حاسلّ ئەبى، ئىتر
 حەلالە لىباسى دوورياو پېۋشى و سەر بتاشى و نىنۆك
 بكا، ھەركاتىك ھەرسىيانان جىيە جى كران تەحەللولى
 دووھەمىش حاسلّ ئەبىت و باقى قەدەغە كراوھە كانى بۆ
 حەلالّ ئەبى.

باسى عومره

*_ حاجى، عومرەش وەك حەج واجبە، خوای
 گەورە فەرموویەتى ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ بۆ
 خوای گەورە حەج و عومرە جىيە جى بکەن. جا ئەگەر
 دواى رچاۋ کردنى ئەحکامى حەج گەرەكت بوو
 عومرە بکەى پرۆ بۆ تەنعیم یا جەعرانە یا حودەبىيە و
 لە يەكئى لەو سى شۆينەدا سوننەتە غوسلّ بکەى و
 واجبىشە لىباسى ئىحرام پېۋشى و بە دل نىەت بىنى. وە
 سوننەتىشە بە زبان بلى: قەسەم ھەيە عومرە ئەكەم و
 ئىحرام بە عومرە ئەبەستم بۆ خوای تەعالا و

سوننە تېشە بە دەنگى بەرز بلىي: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ،
 لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ
 لَا شَرِيكَ لَكَ». سوننە تە عومرەى زۆر بکەى، بە تايبەت
 لە مانگى پېرۆزى پەمەزاندە. «ابن عباس» ر.ه. ئەلى:
 پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرموویەتى: يەك عومرە لە
 پەمەزاندە سەوابى يەك حەجى ھەيە. يا فەرموویەتى:
 سەوابى حەجىكى ھەيە كە لە گەل مەنا كەردىتى.
 «قال ﷺ: عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً. وَ فِي رَوَايَةٍ:
 عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً مَعِيَ». بە لام لە غەبرى
 پەمەزانا سى عومرە جا سەوابى حەجىكى ھەيە. جا
 ئەگەر لە تەنەيمدا ئىحرامت پۆشى ئەو سوننە تېشە لە
 مەزگەوتى حەزەرەتى عايشەدا - خەلىلى رازى بى - دوو
 پەكەت نوپىرى سوننەت بکەى و ئەمجار بپروى بۆ
 تەوافى مالى خوا و لە پەيدا بە زۆرى و بە دەنگى بەرز
 وشەى تەلبەى بخوینى تا داخلى «مسجد الحرام» ئەبى،
 ئەمجار واز لە تەلبەى بىنى و دەست بکەى بە تەوافى

مالى خوا، حەوت جار بە دەوريا بگەپى و موراعاتى
واجبات و مەسنووناتى تەوافى مالى خوا بگەى وەك لە
پۆژانى حەجدا كەردووتە بەبى فەرق و جىاوازى، جا
دواى تەواف برۆسەى مابەينى سەفا و مەروە ئەنجام
بەدە وەك لە پۆژانى حەجدا ئەنجامت داو، وە لە
مەروەدا حەلقى سەر بگە يا كورتى بگەرەو.

پرسىار: ئايا بەر لە كەردنى حەج دروستە عومره
بكرى يا نە؟

وەلام: بەلى، چونكە پىغەمبەرى ئازىز ﷺ بەر
لەوەى حەج بكات سى عومرهى كەردووە: ۱. لە مانگى
«ذى القعدة»ى سالى شەشى كۆچى بەرانبەر بە سالى
۶۲۸ى زايىنى كە مەشهوورە بە سالى حودەيبىيە. ۲. لە
مانگى «ذى القعدة»ى سالى حەوتى كۆچى بەرانبەر بە
۶۲۹ى زايىنى كە مەشهوورە بە «عمرة القضاء». ۳. لە
سالى هەشتى كۆچى بەرانبەر بە سالى ۶۳۰ى زايىنى
پىكەوتى سالى غەزاي حونەين و فەتحى مەككە كە

مەشھوورە بە عومرەى جەعرانە. بەلام لە سالى ۱۰ى
 كۆچى بەرانبەر بە ۶۳۱ى زايىنى لە گەل پچاو كردنى
 حەجىشدا عومرەى جىبەجىي كردوووە كە مەشھوورە بە
 «حجة الوداع»^۱.

عومرە لە لۆغەتا بە مەعنا زيارەتە، وە لە شەرعا
 قەسدى مالى خوايە بۆ عىبادەت بە چەن مەرجىيكي
 تايبەتى.

حەج لە لۆغەتا قەسدى شتى گەورەيە، وە لە شەرعا
 قەسدى مالى خودايە بۆ عىبادەت.

«فرع» ھەركەسى پروا بۆ شارى مەككە و قەسدى
 حەج و عومرەى نەبى، ئەو سوننەتە كە ئىحرام بە حەج
 يا بە عومرە بىستى وە لە فەرموودەيە كا واجبە. مەگەر
 ھاتووچۆى بۆ مەككە زۆر بى، وە كوو دارفرۆش و
 شۆفیر و وینەى ئەمانە... كە مادام وایە ئەگەر حەجج لە

شارى مەككەدا ھاتنە دەرەوھى حەرەم بۆ ئىسراحت
وھىا بۆ زيارەت، وھكوو زيارەتى كۆيى عەرەفات يا
شوينانى تر كە جوزئى حەرەم نەبن، ئەوھ بۆيان
سوننەتە كاتى كە ئەگەر پەننەوھ ئىحرام بە عومرە بىھستىن
جا بىننەوھ بۆ حەرەم. بزائە مينا و موزدە لىفە داخلى
حەرەمن.

ئاگادارى ، حاجى، عومرە گوزار، يا ھەر كە سىكى تر
كە ئەتەوئى لە مەككەدا بېچىتە دەرەوھ، لە سەرت واجبە
كە «طواف الوداع» بکەى و نابى لە دواى
«طواف الوداع» لە مەككەدا بىننەتەوھ و خەرىكى كرىن
و فروشتن يا خەرىكى سەعى مابەينى سەفا و مەرۇھ يا
ھەر كارىكى تر وھكوو سەردان لە رەفئەقان و خویشان
بکەى، يا عەيادەتى نەخووشان، بەلكوو ئەبى لە ھەولى
چوونە دەرەوھدا بىي، جا ئەگەر كە مەترخەمىت كەرد و
زوو نەچوويتە دەرەوھ و بەبى عوزر و بەھانە و ماتل
بوون بە ديارى رەفئەقانەوھ مایتەوھ، ئەوھ ئەبى دووبارە

تەوافى خواخافىزى بىكەيتەو، ئەگەر بەم جۆرەت
نە کرد، ئەو ەفارە لەسەرت واجب ئەبى ە سەربزىنى
ەىوانىيە. بەلام ئەگەر ژنى ەوتە عادەتى
شەرىعيەو، ئەو بى «طواف الوداع» ئەتوانى لە
مەككە دا بچىتە دەرەو ە ەفارە تىشى لەسەرنە.

مەرجى دروست بوونى حەج و عومره
حاجى، مەرجى دروست بوونى حەج و عومره
ئىسلامىيەتە، جا ئەگەر منال و كۆيلە ە ەزار حەج و
عومرە يان کرد ئەو دروستە. سەرىپە رشتكارى منداال و
شىت بلى: ەسەم ەى ەم كورەم يان ئەم كچەم حەج
يا عومرەى پى بىكەم، ئىحرامى ەجم بەست يا
ئىحرامى عومرەم بەست. جا ئەگەر منداالە ە فامىدە
بوو، ئەو ەوى ئەتوانى نىەتى ئىحرامى حەج يا عومرە
بىنى ە ەرى ەوى تەواوى ئە ەكامە كانيان رچاوبكات.
جا ئەگەر ەزارە ە دواى دەولەمەن بوو ئەو لازم ناكە

ٲٲ و عومره بکاته وه، به لام ٲه گهر مناله که بلووغى بوو يا کويله که ٲازاد کرا ٲه وه له سهريان واجبه که ٲٲ و عومره بکه نه وه.

ٲاجى، مهرجى و جووبى ٲٲ و عومره ٲوارن:
 (١) ٲيسلاميه ت، (٢) ته کليف، (٣) ٲورپيه ت،
 (٤) «استطاعة»، ٲيستيتاعه يش دوو به شه: «يه ک ته وانايى به ده نييه که به نه فسى ٲوئى ٲتوانئ ٲٲ و عومره بکا، ٲه مه يش ٲاوه نئى ٲوار مهرجه: (١). ٲه بئى ٲه نذازه ي نه فه قهى عه يال و منال و ٲهرج و مه سره فى ٲوون و هاتنه وه ي بئى. (٢). که سئى مالى دوو مه نزل له مه که وه دوور بئى ٲه بئى را ٲيله ي بئى، ٲيتر هئى ٲوئى بئى يا به ٲيجاره بئى گريئ. (٣). ريگه ٲه بئى ٲه مين بئى. ٤. به بئى ره نچ و زه ٲمه ت ٲتوانئ سوارى سه ياره يا ته ياره بئى.

«به شئى دوو هه مى ٲيستيتاعه: به ده ست هئنانئى ٲه جه به هوئى که سيکئى تره وه، ٲوون ٲوئى نا ٲتوانئى ٲٲ و عومره بکات ٲه بئى وه کيل بگريئ و «أجرة المثل»

(كړيى ھاووينه يى) يا كه متر له ھاووينه يى بدا پيى و بينړيى تا له جياتى حەج و عومره ي بۆ بكا، به لام لازم ناكا به شى نه فه قه ي مال و منالى بيى تا وه كيله كه ي پروا و بيته وه، وه نه گهر كه سىى مرد و حەج و عومره ي له سهر واجب بوو نه بيى به ميراته كه ي كه سىى بنيرن تا حەج و عومره ي بۆ بكات.

ئاگادارى ، نه گهر يه كى وتى به پهك كه وتوويهك: حەج و عومره ت بۆ نه كه م خوا نه ولاد بيى يا بىگانه نه وه له سهرى واجب قه بوولى بكا، وه نه گهر بۆ خه رج و مه سهره فى حەج و عومره پووليان پيدا واجب نيه قه بوولى بكا.

نه گهر حاجى قه ده غه كرا له حەج و عومره كردن خوا كافر قه ده غه ي بكا يا موسولمان، نه وه نه توانى ئيحرام بشكيى، به لام ههر له و شوينه دا نه بيى له كه فاره تا حه يوانيك سهر بپريى و بيدا به هه ژارانى نه ويى و حهلق يا ته قسیر بكا و نيه تى هه لوه شانده وه ي

ئىحرامىش بھيئى، جا ئەرگەر حەيوانى دەس نەكەوت
 ئەبى قىمەتى حەيوانەكە بەراۋەردىكا و بەقىمەتەكەي
 تەعام بېرى و بېدا بەھەزارانى ئەو شۆيىنەكە حەج و
 عومرەكەيان لى قەدەغە كىردوۋە، جا ئەرگەر ئەۋەيشى
 پى نەكرا ئەبى لە بەرابەرى ھەر موددى تەعام پۇژىك
 بەپۇژوو بى، ئەمجار ئەرگەر حەج و عومرەكە لەسەرى
 واجب بووبوون ئەۋە ئەبى بى دواخستن و تەفرەدان
 ئەنجاميان بداتەۋە، بەلام بەو شەرەتە سالىك بەر لە
 قەدەغە كىردنەكە حەج و عومرەي لەسەر واجب بووبى،
 ۋەرگەر نە قەزا يان نىيە ۋەر كەفارەت واجبە. ئەرگەر
 حاجى ۋەستانى عەرەفەي فەۋتا ئەۋە
 لەسەرى واجب ئەبى ئىحرامى خۇي بە كىردەۋەكانى
 عومرە حەلال بكا واتە بە تەۋاف و سەعى مابەينى
 سەفا و مەرۋە و حەلقى سەر تەحەللۇل بكا و سەرى
 حەيوان سەر بېرى و حەجەكەشى قەزا بكا تەۋە، جا
 بزانە لەكاتى قەزاي حەجەكەدا حەيوانەكەيش سەر

بېرى.

خۇلاسى، ئەو ھەيوانانە كە لە كەفارەتا ئەدرېن بە
ئىعتىبارى بېرىار و ھوكم چوار بەشن: (۱. خوئىنى
«ترتیب و تقدیر» ریز و دیاری كراو. (۲. «ترتیب و
تعديل» ریز و بەراورد كراو. (۳. «تخیر و تقدیر»
سەرپشكى و دیاری كراو. (۴. «تخیر و تعديل»
سەرپشكى و بەراوهرد كردن. خوئىنى «ترتیب» ياننى لە
كەفارەتا ھەر ھەيوان سەر بېرىئ و دروست نىيە لە
ھەيوان سەر بېرىنەوہ لابدريئ بۇ دانەوئىلەدان و پوژوو
گرتن، مەگەر توانايى بەسەر ھەيوان سەر بېرىندا نەبى.
«تقدیر» ياننى قىمەتى ئەو ھەيوانە كە دروستە لەباتى
ھەيوانە كە بدريئ بە بەراوهردى شەرع وا دیاری كراوہ
نابى كەم و زیادى تيا بكرى.

خوئىنى «ترتیب و تقدیر» شامىلە بەسەر «۱ خوئىنى
تەمەتتوع، ياننى خوئىنى بەلەزەت. «۲ قىران،
«۳ فەوتانى وەستانى عەرەفات. «۴ نە كەردنى فەرمان پى

کراو، وە کوو نە بەستنى ئیحرام لە میقاتدا، وە نە کردنى
پەجمى شەیتان و نە مانەوەى شەو لە موزدەلیفەدا و
نە مانەوەى دوو شەو لە مینادا و نە کردنى
«طواف الوداع».

خوینی «ترتیب و تعدیل» شامیلە بەسەر ئەو
خوینەدا کە بەھۆی جیماع کردنى حەج تیکدەرەو
پەیدا ئەبێ، یانئى شەرع ئیجازە ئەدا بە بەراورد کردنى
قیمەتى حەیان لە حەیان سەرپرینەو لا بدرى بۆ
غەیری حەیان. خوینی کە فارەتى جیماع بەم
تەرتیبەى: ئەووەل و شتریک، جا ئەگەر و شتر دەست
نە کەوت ئەو مانگایەك واجبە، وە ئەگەر مانگایش
نەبوو ئەو حەوت سەر مەر واجبە، وە ئەگەر مەریش
دەست نە کەوت ئەو ئەبێ و شتریک بە پارە بەراورد
بکری و بەو پارە دانەوێڵە بکری و بدری بە ھەزارانى
حەرەم. جا ئەگەر تەوانایى تەعام کړینیشى نەبوو ئەو
ئەبێ لەباتى ھەریە کسە دو بیست و یەك مسقال دانەوێڵە

پۇژىك بەپۇژوو بى، ۋە موشتەمىلىشە بەسەر خويىنى
قەدەغە كراۋدا (احصار). خويىنى قەدەغە كراۋىش بەم
تەرتىبەيە: ئەۋۋەل يەك سەر مەر ۋ بىزىنە، ۋە ئەگەر مەر ۋ
بىزىش دەست نەكەۋت ئەۋە ئەبى يەك سەر مەر يا يەك
سەر بىزىن بەراۋرد بىرى ۋ بە قىمەتەكەي دانەۋىلە بىرى
ۋ بىدىرى بە ھەژارانى ھەرەم، جا ئەگەر تەۋانايى
ئەۋەيشى نەبۈۋ ئەۋە ئەبى لەباتى ھەر
يەكسەدۈبىستۈيەك مسقال دانەۋىلە يەك پۇژ
بەپۇژوو بى.

خويىنى «تخير و تقدير» ۋاجب ئەبى بەھۋى
«۱ سەر تاشىن، «۲ نىنۆك كردن، «۳ بەكار ھىنانى شتى
بۇن خوش، «۴ بە پۇشىنى بەرگى دوراۋ، «۵ بە
داپۇشىنى سەرى پىاۋ، «۶ بە داپۇشىنى دەموۋچاۋى
ژن، «۷ بە پۇناۋى كردنى موۋى سەر ۋ پىش ۋ سىمىل،
«۸ بە ماچ كردنى ژن ۋ دەسبازى كردن لەگەلىا، «۹ بە
ئىستىمناۋ خۇرەھەت كردن. ۱۰ جىماعى نىۋانى

هەردوو حەلال بوونەكانى حەج. لەم دە بەشە
خوێنانەدا حاجى سەرپشكە لە بەينى حەيوان سەر
بريندا و دانى دانەوێڵە بە هەژارانى حەرەم و لە پوژوو
گرتندا، هەرچەن تەوانايى حەيوان سەر برينيشى بى،
مەسەلەن ئەگەر حاجى سى تال مووى سەرى يا هەر
ئەندامىكى تری لابرد يا نینۆكى كرد ئەو مەیل
خۆیەتى حەيوان سەر بپرى يا سى ساع گەنم بدا بە
شەش هەژارى حەرەم هەریەكى نیو ساع، يا سى پوژ
بەپوژوو بى.

«تخیر و تعدیل» ، موشتەمیلە بەسەر خوینى
كەفەرەتى نەچیر و درەختا، واتە كەفەرەت بە هووى
كوشتنى نەچیر و برینى درخت و گيا واجب ئەبى.
مانیعی حەج و عومره شەشن:

۱. «احصار» ی عاممه، يانئ قەدەغەى تەواوى
حاجیان و عومره گوزاران بکرى و نەهیلن لە هیچ
رێگەىكەو بەرۆن بۆ حەج و عومره.

۲. «احصار»ى خاسە، يانى يەك نەفەر حاجى بەستەم زىندان بىرى و قەدەغەي بىكەن لە ھەج و عومره. بەللى «احصار» چ عام بى چ خاس دواي قەدەغە كىردىيان لە ھەج و عومره بۆيان دروستە كە تەھەللۇل بىكەن، واتە بۆيان ھەللە كە ئىھرام بىكىنن و سەر بىاشن و ھەيوان سەر بىرن لە كەفارەتا. بەلام نەخۇش ناتوانى خۇي ھەللە بىكا و ئىھرام بىكىننى مەگەر بە مەرجى گىرتىي ئەگەر نەخۇش بىكەوى ئىھرام بىكىننى.

۳. كۆيلەگەرى، ئەگەر كۆيلە بەبى ئىجازەي سەرۆكەكەي ئىھرامى پۆشيبى ئەو سەرۆكەكەي ئەتوانى كە ئىھرامەكەي پى بىكىننى چوون ھەج و عومرهى لەسەر واجب نىيە، بەلام ئىتاعەي سەرۆكەكەي واجبە.

۴. ژنيەتى، ئەگەر ژن بەبى ئىجازەي مىردەكەي ئىھرامى پۆشيبى ئەو مىردەكەي بۆي ھەيە ئىھرامى پى بىكىننى خوا سوننەت بى يا واجب.

۵. باوكىيەتە، ئەگەر ئەولاد بەبى ئىجازەى باوك يا دايك ئىحرامى پۆشيبى، ئەگەر فەرز بوو ئەو ناتوانن پىنى بشكىنن، بەلام ئەگەر سوننەت بوو ئەتوانن پىنى بشكىنن.

۶. قەرزاريە، قەرزەدەر ناتوانى ئىحرامى پىنى بشكىنى، بەلام ئەتوانى كەنەيەلى بىر وابو حەجەكەى تا قەرزەكەى لى وەرنەگريتهو، مادامى قەرزارەكەى پىنى و وەختى قەرزەكەىشى ھاتبى.

«فرع»

۱. ھەر جۆر حەيوانى كىوى كەگوشتى بخورىت با گىراو بى و لىنى كرابى وەك بزەكىوى و مەپەكىوى و گاكىوى و كۆتر و كەو و بولبول و قومرى و وينەى ئەمانىشە، كوشتىيان حەرامەو كەفارەيان لازمە.

۲. ئەگەر ھەر جۆر لەم حەيوانانە و بالندانەى لىنى كىردبوو، ئەو لەسەرى واجبە بەرەللايان بكا، يان بيانەخسى بەكەسىكى تر.

۳. ھەر جۆر ھەيوانىيىتى كىيىمى بىيى، لە مىلىكى دەرتە چىت و ھەر كەسىكى تىرىگىرى ئىيىتە مىلىكى.

۴. ئەگەر سەييارە يان ولاغىيىكى بوو كە بەھۆي ئەو سەييارەو يان ئەو ولاغەو ھەيوانىيىكى لە بەين بىرد، ئەبىي بىيىرىي.

۵. ئەگەر سەگىيىكى كىرى ھەيوانىيىكى كىيىمى و لە ناويى بىرد، ئەو ئەبىي بىيىرىي.

۶. ئەگەر داويى ناو و كەوي پىو بوو، وە يا تەلەيى داناو ھەيوانىيىكى پىو بوو، ئەبىي بىيىرىي.

۷. ھەر ھەيوانىيىكى كىيىمى سەرى بىرى گۆشتە كەيى ھەرام ئەيىت و بە مىردارەو بوو ھەساب ئەكرى.

۸. ھەلگىرىنى ھىلگەيى كەو و كۆترو ويىنەيى ئەمانە لەسەرى ھەرامە.

۹. سەرى بىرىنى ھەيوانىيىتى مىلى و ئاويى وەك گە و كۆپرەكە و بىزىن و مەرى و مىرىشك و ماسى و... دروستە و كەفارەتى ناويى.

۱۰. كوشتنى حەيوانى زىيانبەخش وەك مار و دووپشك و سەگى گازگر و گورگ و ورچ و شىر و پلنگ و ھەلۆ و قالالو و كۆلارە و مشك سوننەتە.

۱۱. كوشتنى ھەنگ و مېلوورە و پەرەسىلكە دروست نىيە، ھەرچەند كەفارەتیش پىويست ناكات.

۱۲. كوشتنى حەيوانىك كە ھەم سوودى ھەبى و ھەم زىيان، وەك باز و يۆز مەباحە.

۱۳. كوشتنى خاوەن ژيانىك كە سوود و زىيانى نەبى، وەك قرژانگ و قالونچە و وينەى ئەمانە مەكروھە.

۱۴. حوكمى بژاردنىيان لە باسى كەفارەتا بەيان كراوہ.

دواى عەمەلى زاهىرى باش واىە كە باسى عەمەلى باتىنى حەج و عومرەيش بکەين.

عەمەلى باتىنىي حەج و عومره برىتىن لە بىست خال:

۱. فەھم، وەھا بزانی کە بە زاتى يەزدان ناگەيى و
 پەحمەت و بەزەيى ئەو تۆ داگىر ناکا تا بە تەواوى لە
 ئارەزوو بازى و شەھەوات و خو بە گەورە گرتن و
 نەفس پەرورەدە کردن دوورى نەگري، حەج و
 عومرەت قەبوول نايى و وەرناگيرى تا تەواوى
 حەرەکات و سەکەناتت حەوالەى زاتى ئەقەدەس
 نەکەى.

۲. شەوق، واتە عىشق و عەلاقەى گەرم و گورپ
 بۆى بىي و قەسدى بەيت بکەى و وا بزانی کە قەسدى
 يەزدان ئەکەى.

۳. عەزم، وا بزانی بەخاتەر پرووبە پرووبى و زیارەتى
 مالى خواس دووریت گرتووه لە ئەھل و ئەولاد و باوک
 و دايك و ھۆز و خویش و وەتەن و ئارەزووبازى.

۴. «قطع العلايق»، واتە تەوبە بکەى و دوورى بگري

لە ھەرچی گوناھە و پەشیمان بێ لە عەقیدە و عەمەل و
وتاری ناپەرەوا و لە ھەرکەس زولم و ستەمبەشت کردوو
بیدەیتەو و خۆت بە بچووک و تاوانبار بزانی.

۵. ئەبێ تەلەبی رزق و رۆزی حەلال بکە.

۶. لازمە لە بەرابەری ئەو نەعمەتە زۆرانە کە خوای
گەورە بە تۆی داوێ بە وتن و عەمەل و دل و دەروون
شوکر و سوپاسی بێ پایانی بکە.

۷. کاتێ کە لیباسی ئیحرام ئەکری ئەبێ وا بزانی کە
لیباسی کەفەن ئەکری و ئەپێچی بە خۆتەو و بەرەو
حوزووری خواکە و تەوێتەسەری و ئامادەیی سوئال و
جەوابی نەکی و مونکەری.

۸. کاتێ لە مال و مەنزڵ و دی و شار ئەچیتە دەرەو
ئەبێ بزانی بۆ کوێ ئەچی و بۆچی ئەچی و نیازی
چیت ھەیە و ئیرادەیی چی ئەکە و زیارەتی کێ
ئەکە. ئەبێ دەرکی ئەوەت بێ وێنە و میسلی ئەم
سەفەرە لە دنیا دا نییە و دەست ناکەوێ.

۹. كاتى دەست ئەكەي بە «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ» ئەبى ئيمان و عەقىدەت و ابىي كە جۈابى بانگەۋازى خوات داۋەتەۋە ھىوا و ئاۋات و ئارەزووت بىي كە خۋاى گەۋرە لىت ورنە گرى و قەبوۋلى ئەكا و بىم و ترسىشت بىي كە لىت ورنە گرى و قەبوۋلى ئەكا، ئەبى بىشزانى كاتى پۆشىنى لىباسى ئىحرام و تەلبىيە كىردن شوئىنى خەتەر و ئەۋۋەلى ئەمرە، بەلام بە تەۋەككول لەسەر خۋاى گەۋرە ئىحرام بپۆشە و دەست بىكە بە «لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ». سەفىانى كۆرى عۆبەينە فەرموۋىتەتى: عەلى كۆرى حوسەين - رەزاي خۋاى لىيى - كاتى ئىحرامى پۆشى و سوۋارى راحىلە بوۋرەنگى گۆريا و زەرد بوۋ و لەرزش كەۋتە ئەندامى و تەۋانايى تەلبىيە كىردنى نەما، پىيان وت بۆچى تەلبىيە ناكەي؟ لە جۈابدا فەرموۋى: ترسى ئەۋەم ھەيەكە «لا لَبَّيْكَ و لا سَعْدِيكَ» جۈابم بىي، جا كاتى تەلبىيە كىرد لە سەر ھۆش چوۋ و لە راحىلە كەي كەۋتە خۋارەۋە.

١٠. کاتی ئەکەوێتە ڕۆ و دەشت و دۆل و چیا
ئەگریتە بەر و بەرەو میقاتەکان ڕووبەرەو ئەبێ، ئەبێ
وابزانی کە ئەمری و دونیا و مāl و منāl بەجێ دیلی و
بەرەو گۆڕ و قیامەت و سەرایی مەحشەر کە وتووێتە سە
ڕۆ و ناپەرەحتی و نیگەرانی قەبر و گێژەلەولەیی ڕۆژی
جەزا و سزا داگیرت ئەکا و گرفتار و سەرگەردان و ڕۆ
گوم کردووی و ئامادەیی پرسیاری مەلائیکەیی گۆڕ و
حیساب و کیتابی ڕۆژی ئاخیرەتی و نازانی هیژای
سەوابی یا سزاو عەزابی.

١١. کاتی واریدی شاری مەککە ئەبێ ئەبێ وابزانی
کە واریدی گەورەترینی نوقتەیی سەر زەوی بوو،
ئارەزوو و ئاواتیشت ئەوە بێ کە خوا ئەت پەزیری و
وەرت ئەگری و لە گوناھەکان ت خۆش ئەبێ و لە سزا
عەزاب ئەتپاریزی و ترس و بیمی ئەوەیشت بێ کە
ئەت پەزیری و لێت خۆش نەبێ.

١٢. کاتی چاوت بە بەیت ئەکەوی ئەبێ گەورەیی و

عەزەمەتى بەيت ۋا دەرك بکەى كە خواەنى بەيتت
موشاھەدە کردوو، لىنى ئە پارىتەوۋە ۋ داۋاى لى ئەكەى تا
لىقاي خۆى بكا بە نەسىبت، ۋەك چاۋ كەوتنى بەيتى
کردووۋە بە نەسىبت.

۱۳ كاتى كە تەۋافى مالى خوا ئەكەى ئەبى ۋا بزانى
كە نوپۇز ئەكەى ۋ مالى خوا زۆر بە گەۋرە بگىرى ۋ
خوات زۆر خۆش بوى ۋا بزانى ۋە كوۋمەلاىكە ۋايتە
كە بە دەۋرى عەرشا تەۋاف ئەكا ۋ ئەسوورپتەۋە.

۱۴. كاتى ئىستىلامى «حجرا لاسود» ئەكەى ئەبى
ۋابزانى كە بەيەتت بە زاتى يەزدان کردووۋە ۋ دەستت
داۋە بە دەستى خواۋە ۋ پەيمانى لەگەلا ئەبەستى ۋ بە
قەرارى قەتەى پەيمانەكەت ناشكىنى ۋ خواەنى ۋەفا
ئەبى. ۋايش بزانى ئەگەر موخالەفەى ۋەعدەكەت
بکەى موستەھەققى سزا ۋ عەزاب ئەبى.

ئىبن وعەبباس رىۋايەتى کردووۋە كە پىغەمبەرى
خوۋا فەرموۋىتەى: «حجرا لاسود» دەستى خوايە بەۋ

ده‌ستیشه له‌گه‌ل ئینساندا ده‌ستو و مشتاق و موسافه‌حه
 نه‌کاوه‌ك پیاو له‌گه‌ل برای خویدا موسافه‌حه نه‌کا «وَقَدْ
 رَوَى ابْنُ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: الْحَجَرُ
 الْأَسْوَدُ يَمِينُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فِي الْأَرْضِ يُصَافِحُ بِهَا خَلْقَهُ
 كَمَا يُصَافِحُ الرَّجُلُ أَخَاهُ»^١.

١٥. کاتێ به‌مولته‌زه‌م نه‌گه‌ی ئه‌بێ ته‌له‌بی نزیکێ و
 لوتف و ڤه‌حمه‌ت و به‌ره‌که‌ت و خوشبه‌ختی و عه‌فو و
 غوفران و چاوپۆشی له‌زاتی یه‌زدان بکه‌ی و زۆر
 مه‌حه‌به‌تی به‌یت و خاوه‌نی به‌یت ببی و داوای لی
 بکه‌ی تا سه‌ربه‌رزی دین و دونیات بکا و له‌سزای
 گه‌وره و ئاوری دۆزه‌خ بته‌پاریزی.

١٦. کاتێ سه‌عی مابه‌ینی سه‌فا و مه‌روه نه‌که‌ی ئه‌بێ
 وابزانی وای له‌حوزووری خوادا و ئه‌ته‌وی به‌م
 هاتووچوو به‌ندایه‌تی خو‌ت ده‌ربهری و ئیزه‌اری

خلووسى نىەت بکەى و لە حەوشى «ملك الملوك» دا
قەرارت گرتووه و بە ھیواى لوتف پەحمەتى ئەوى و
ئەگەر پرای ئەووەل نەتەخشی و نەتەزیری لە پرای
دووھەم و سێھەم یا چوارەم و پینجەم یا شەشەم و
حەوتەم دا بەزەبى پیتدا دیتەو و ئەتەخشی و
پەحمەتى بۆت ئەجوولئ و تەوہەت لئ وەرئەگرئ،
ھەر وەھا ئەبئ و ابزانئ لەبەینى دوو کەفەى ترازوودا
قەرارت گرتووه، تەشبیھى سەفا بکەى بە کەفەى
حەسانەتەو و مەر وە بکەى بە کەفەى سەییاتەو و
ھیواى سەنگینى حەسەنات و بىمى سووکی
حەسەناتیش بئ، تەردیدیش بئ لە بەینى عەزاب
و غوفراندا.

۱۷. کاتئ داخلى عەرەفات ئەبى ئەبئ بیر و بروات
وابئ کە پەنات بە گەرەترین شوئن بردووه و جیگەى
بەزەبى و پەحمەتى خواپە و جیگەى پارانە و نەزەر و
رەزایەتى پەر وەردگەر، کاتئ فیوزاتى فراوان و پاز و

نياز و زەمزەمەى ئيماندارانە، جىگە و مەكانى ئەنبيا و
 ئەوليا و عولەما و ئەبدال و ئەوتاد و ئەقتاب و ھۆز و
 چىنى سالىحان و ئيمانداران و خواھەن عەقلانە.
 ئەوانىش بە جۆش و خرۆش و سۆزى دَل و دەروونەوہ
 لە زاتى يەزدان داواى بەزەيى و پرەحمەت و بەرەكەت و
 كەرەم و بەخشىن بە ھەرچى لَوغەت و لەھجەيە ئەكەن
 و خوايش لىيان وەرئەگرى، ئەبى تۆيش بە عىشق و
 عەلاقەيەكى گەرم و گورەوہ خۆت بخەيتە ناو زومرە و
 زەنجيرە و سىلسىلەى ئەوانەوہ، بە ھىواى ئەوہ كە لە
 پوژى قىامەتا لەناو جەماعەت و كۆمەلى ئەواندا
 زىندوو و حەشر بکرييتەوہ. جوابى «لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ»ەى
 تۆيش وەك ئەوان «لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ» بى و «لا لَبَّيْكَ و لا
 سَعْدِيكَ» نەبى «الْمَرْءُ يُحْشَرُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ»

لە عەلى كورى موقىفەوہ رىوايەت كراوہ كە
 فەرموويەتى: چووم بۆ حەج و شەوى عەرەفە لە
 مزگەوتى خىفا لە مینادا خەوتبووم، لە خەوا بينيم لە

ئاسمانەوہ دوو مەلائیکەى لىباس سەوز ھاتنە
خوارەوہ يە کيکیان بەوى تریانی وت: ئەى بەندەى
خو، ئەزانى ئەمسال چەند نەفەر بۆ حەج ھاتوون؟ لە
جوابدا فەرمووى: نازانم، ئەویش فەرمووى: ئەمسال
شەشسەد ھەزار نەفەر ھاتوون، ئەمرا فەرمووى: ئەزانى
لە چەند نەفەریان حەج قەبوول کراوہ؟ فەرمووى
نازانم، ئەویش فەرمووى: شەش کەسیان، دوايى
چوونەوہ بۆ ئاسمان و لەبەر چاومندا ون بوون و
داچلە کام، زۆر نىگەرەن بووم و ھەم و غەم داگىرى
کردم و لە دل خۆمەوہ ئەموت: وەختى لە شەش
کەسیان حەج قەبوول کرابى ئەبى کەى من لەو شەش
نەفەرە بىم، تا لە کيوى عەرەفاتدا گەرامەوہ و ھاتمەوہ بۆ
مزگەوتى «مشعرالحرام»، ھەر بىرم لە زۆرى حەج و
لە کەمى حەج قەبوول کراوان ئەکردەوہ تاخە و داگىرى
کردم و ھەردوو مەلائیکە کانم لە خەوا بينیەوہ، سوئال
و جوابى شەوى رابوردوویان تىکرار کردەوہ، دوايى بە

[illegible]

١٨. له کاتیځاکه په جمی شہیتان ته که یی ته بی قه سد و نیه تت وایی که ئیزهاری گهردن که چی و به ندایه تی و ئیمتیسالی ته مری خوا ته که یی، عه لاوه په پره ویت له پچه و پربازی هه زره تی ئیبراهیمی خه لیل و ئیسماعیل کردووه، هه رچه ن به زاهیر په جمی جه مهره کان ته که یی به لام ته بی و ابزانی له حه قیقه تدا له ده مووچاوی شہیتانت داوه و لووتت په ق کردووه و بشتت شکاندووه.

۱۹. کاتی داخلي شاری مه دینهی مونه ووه ره ئه بی و چاوت به دار و دیواری ته که وی ئه بی پیر به وه بدهی

كە ئەم شارە سەنگەر و مەرکەزى دىن و پەناو مەلجەئى
 ئىمانداران و جىڭگەى زاهىر بوونى وەحى و بنەما و
 بنەپەرەتى حكوومەتى ئىسلامى و ئەحكام و بىرپارى
 شەرعى و سەرچاوەى ھىدايەت و حەقىقەت و
 يەكتاپەرستى و «فیوضات»ى پەرھامانىيە، خوای
 گەورەش بۆ پىڭمەبەرى ئازىزى ھەلبۇاردووە و بۆ
 ئەوئ دەعوەتى کردووە، ئەوئىش ئىجابەى
 دەعوەتەكەى فەرمووە و بۆ ئەوئ ھىجرەتى کردووە و
 بەخاتر تەقوئەت و بەرزى دىنى ئىسلام و پەرەزىيەتى
 ئىلاھى و حەق و مافى بەندايەتى و تەوسىيە دان بە
 ولات و ھەرىمى ئىسلامى و عىززەت و خوشبەختى
 و بەرژەوەندى ئىمانداران، ھىچ ئىسراحتى نە کردووە
 تا وەفاتى کردووە. لازىمە دەرکى ئەوئىش بىئى و وا
 تىبگەى ھىچ مەكانىك لە مەدىنەدانىيە جىڭگە پىئى
 پەسوولى خوای تىدا نەبى. پىوئىستىشە بە شەرم و حىا
 و ئەدەبەو ھەنگاو ھەلبۇگىرى و پىروئى بەپىدا و لەگەل

هاوسى و دراوسى و ٲههلى مهدينه دا چه نه چهنى نه كهى و موراعاتى قه داسه تى ده ورووبه رى ٲيغه مبه رى خوا ﷺ بكهى، كارى نه كهى كه عه مه لت بسووتى و به تال يته وه.

٢٠. كاتى داخلى «مسجد النبى» ٲه بى ٲه بى وا بزانى دواى «مسجد الحرام» گه وره ترين عه رسه و مه كانى سه ر زه وييه و خواى گه وره بو ٲيغه مبه ر و يارانى هه لٲژارد وه، ٲه ووه ل جار فه رزه كان له وى رچاو كراون، جيگه و مه كانى گه وره ترين مه خلوقى خواهيه له حاله تى ژيان و نه مانا. ٲه بى به خشوع و ريز و ٲه ده به وه و اريدى بى و تييدا بمينيه وه، هيو و ٲاره زووت و ابى به مه حزى ٲه وه كه ٲه چيته ناوى خواى گه وره ٲه ته خشى و قه له مى عه فووى به سه ر گوناها ٲه كيشى، ٲه بى وايش بزانى كه ٲيغه مبه رى ٲازيز ﷺ به هاتن و ويسان و ٲه ده ب و زياره ت كردن ٲاگايه، سلاو و دروودت ٲه بيسى و راز و نيازت ده رك

ئەكا و جوابىشت ئەداتەوہ و ئەبى داواى شەفاعەتى لى
 بکەى و زۆر بەگەورە و بەرزى بزانى و پىزى لى بگرى
 و مەحەببەتى لە پەگ و مۆخ و مەغز و دل و دەروونتا
 نەقش بگرى، تا تەواوى ئەندام و لەتائىفت نوورانى و
 پاك و روشن بپتەوہ و هیزای لوتف و پەحمەتى خوات
 بپى.

باسى زیارەتى پىغەمبەر ﷺ

لە مەدینەى مۇنەوۋەرەدا

حاجى، داواى ئەحکامى حەج و عومره سوننەتە بە
 ئىخلاسەوہ بکەویتە پى بۆ زیارەتى قەبر و ھەریم و
 مەلبەندى نینەرى خوا، خاوەنى عىززەت و کەرەمەت و
 شەفاعەت و سولتان و بۆرھان و بۇراق و ميعراج،
 خاتەم و تاجى نیردراوان، پۇحى عەدالەت و پاستى،
 کللى پەحمەت و بەھەشت و ئاشتى، ئالای
 مروفايەتى و نامووس و شەرەف، نیشانەى
 بەرژەوہندى دونیا و ئاخیرەت.. دەلىلى خیرات و

بەختەوهرى، سەرۆك و سەردارى كەونەين، ھۆى ھىز و نوورى چاوان و خاوەنى دەرەجات، شانازى عەرەب و عەجەم، ھەلبژاردە و ھىمن و فەريادپەس، دەرياي سەخاوەت و دلپىرى و شەھامەت و ھىدايەت، موزدەدەر و ترسىنەر و نوور و چىراى گەل و ھۆز، ناسىخ و ھەكىل و كەفلى پتەوكەرەوھى بىر و باوھى جوان و يەكتاپەرستى، ھۆكارى پەيدا بوون و پزگار كردنى مرووف و پەرى، نەجىبزادە و سالار و سەرپەرشتى نەزان و زانا و زانايوخ و كەسدار و بى كەسان، دلسۆزى ھەتيو و فەقىر و ھەژاران، حەكىم و لوقمانى تەواوى دەردان، بەرپىز و حەبىب و خووشەويستى يەزدان، حەزەرەتى «محمّدالمصطفى» ﷺ.

❖ كاتىك چاوت كەوت بە دار و ديوارى مەدينەى مونەووەرە سوننەتە بلىي: «اللّٰهُمَّ هَذَا حَرَمُ رَسُوْلِكَ فَاجْعَلْهُ وَقَايَةً مِنَ النَّارِ وَ أَمْنًا مِنَ الْعَذَابِ وَ سُوءِ

الْحِسَابِ». ئەى خىۋاي گەۋرە ئەمە حەرەمى پەرسۇلى تۆيە، ھىۋا و ئاۋات و ئارەزووم ئەمەيە بىكەى بە پارىزەرمان لە ئاگرى دۆزەخ و بىكەى بە مەلجەء و پەنامان لە عەزابى ئاگر و لە بەدى حىسابمان.

※ كاتىك كە وارىدى شارى مەدىنە ئەبىت زۆر بە گەۋرەى بزانە و سەلەۋاتى زۆر لە دىدارى پىغەمبەر ﷺ بدە و سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى: «بِسْمِ اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا». بە ناۋى خوا و لەسەر دىن و ئىمانى پىغەمبەرى خوا ﷺ، ئەى خىۋا، داۋات لى ئەكەم و ھىۋا و ئارەزووم ئەمەيە داخلى شارى مەدىنەم بکەى، بە داخلى بوۋىنىكى راستى و بىم ھىنىتە دەرەۋە بە دەرھىنانىكى راستى و بى گىرە بۆم لەلايەنى خوتەۋە بە دەلىلىكى يارمەتى دەر.

※ پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرموۋىەتى: «كەسى لە

دوای فەوتىم زيارەتى من بکا، وهك ئەوه وایه که له حالى
 ژيان و حەياتمدا زيارەتى کردبم» يا فەرموویەتى:
 «کەسى زيارەتى قەبرى من بکا شەفاعەتى من بۆى
 واجب ئەبى» يا فەرموویەتى: «کەسى بى بۆ زيارەتم و
 نیازى تر نە یهینابى و تەنیا قەسدى زيارەتى منى بى،
 ئەوه بەلای خواوه حەقى سابتە که له پوژى قیامەتا
 شەفاعەتى بکەم». کاتیک نزیکی مزگەوتى پیغەمبەر ﷺ
 کەوتیتەوه میقداریک بوەستە و له دل و دەروونتەوه
 کەسبى ئیجازەى لی بکە و دوایی بە ئەدەبە له دەرگای
 جوبرەئیلەوه بچۆره ناو مزگەوتەکەى پیغەمبەر ﷺ،
 ئەمجار قەسدى «روضە» بکەى، کە والە لەبەینى قەبر و
 مینبەرى رەسوولى خوادا ﷺ. له نزیك مینبەرەوه دوو
 پرکات نوێژى سوننەت بکە. «ابن عباس» له پیغەمبەرى
 خواوه ﷺ رپوایەت ئەکا کە فەرموویەتى: «یهك نوێژ له
 «مسجد النبى» سەوابى دەهەزار (۱۰/۰۰۰) نوێژى
 هەیه، یهك نوێژ له «مسجد الاقصى» سەوابى یهكەهزار

نويۇزى ھەيە، يەك نويۇز لە «مسجدالحرام» سەوابى
يەكسەدھەزار (۱۰۰/۰۰۰) نويۇزى ھەيە».

پېغەمبەرى ﷺ فەرموويەتى: «مَنْ صَلَّى فِي
مَسْجِدِي أَرْبَعِينَ صَلَاةً لَا تَفُوتُهُ صَلَاةٌ كُتِبَتْ لَهُ بَرَاءَةٌ
مِنَ النَّارِ وَ بَرَاءَةٌ مِنَ الْعَذَابِ وَ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّفَاقِ»^۱ كەسى
لەسەر يەك لە مزگەوتى مندا چىل نويۇز بىكەت ھىچ
نويۇزىكىيان نەفەوتىنى ئەو بۆى ئەنوسىرى كە بەرى
ئەبى لە ئاگر و لە سزاو ەزاب و نىفاق و دوورووى.

جا دواى دوو پىكات نويۇزى سوننەت شوكر و سەنا
و ستايشى خوا بىكە لەسەر ئەو نىعمەتە گەورە كە بە
تۆى داوۋە. پاشان دەست بىكە بە زيارەتى پېغەمبەرى
ﷺ بەو شىئوۋە كە شەرى فەرموويەتى:
پرووبە پرووى قەبرى فەخرى عالم ﷺ پراوۋەستە و پشت
بىكەرە قىبلە و پروو بىكە لە قەبرى پېغەمبەرى ﷺ،

(۱) مسند احمد ج ۲۵ ص ۱۶۹ رقم/ ۱۲۱۲۳. و جمع الجوامع او
الجامع الكبير/ ۵۵۲۸ و قال رجاله ثقات.

به لَام له بهر رِيز و ئيحتيرامي پيغه مېهر ﷺ چوار زيراع
 له قه بره كه يه وه دوور به و زور به نه ده به وه بوه سته و
 ده نگ بهر ز نه كه يته وه؛ بى ئيحتيرامي نه كه ي و دار و
 ديواري قه بره كه ي ماچ نه كه ي و ده ستي پيو نه ده ي و
 ناگات له خوټ بى زور به ترس و «خشوع و خضوع»
 و ئيخلاسه وه پووبه پرووى قه برى موباره كي بوه سته و
 خيتابى لى بكه و بلى: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ،
 السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفْوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ،
 السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَةَ اللَّهِ،
 السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَحْمَدُ، السَّلَامُ
 عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُاحِي، السَّلَامُ
 عَلَيْكَ يَا عَاقِبُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَاشِرُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
 بَشِيرُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَذِيرُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا طَهْرُ،
 السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا طَاهِرُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَكْرَمُ وَوَلَدِ آدَمَ،
 السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ يَا خَاتَمَ الدِّينِ، السَّلَامُ
 عَلَيْكَ يَا رَسُولَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَائِدَ

الْخَيْرِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا فَاتِحَ الْبَرِّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
نَبِيَّ الرَّحْمَةِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا هَادِيَ الْأُمَّةِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ
يَا قَائِدَ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ
الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرُّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً،
السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى أَصْحَابِكَ الطَّيِّبِينَ وَ عَلَى أَزْوَاجِكَ
الطَّاهِرَاتِ أُمَمَاتِ الْمُؤْمِنِينَ جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا أَفْضَلَ مَا
جَزَا نَبِيّاً عَنْ قَوْمِهِ وَ رَسُولاً عَنْ أُمَّتِهِ وَ صَلَّى عَلَيْكَ كُلَّمَا
ذَكَرَكَ الذَّاكِرُونَ وَ كُلَّمَا غَفَلَ عَنْكَ الْغَافِلُونَ، وَ صَلَّى
عَلَيْكَ فِي الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ أَفْضَلَ وَ أَكْرَمَ وَ أَعْلَى وَ
أَجَلَّ وَ أَطْيَبَ وَ أَطَهَرَ مَا صَلَّى عَلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ كَمَا
اسْتَفَقْنَا بِكَ مِنَ الضَّلَالَةِ وَ بَصَرْنَا بِكَ مِنَ الْعِنَايَةِ وَ
هَدَانَا بِكَ مِنَ الْجَهَالَةِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا
شَرِيكَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَمِينُهُ وَ صَفِيُّهُ
وَ خَيْرُهُ مِنْ خَلْقِهِ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ الرِّسَالَةَ وَ
أَدَيْتَ الْأَمَانَةَ وَ نَصَحْتَ الْأُمَّةَ وَ جَاهَدْتَ عَدُوَّكَ وَ
هَدَيْتَ أُمَّتَكَ وَ عَبَدْتَ رَبَّكَ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ، فَصَلَّى

اللَّهُ عَلَيْكَ وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ الطَّيِّبِينَ وَ سَلَّمَ وَ شَرَّفَ وَ
 كَرَّمَ وَ عَظَّمَ». جا نه‌گه‌ر که‌سی نه‌یته‌توانی هه‌مووی
 بلی، یا نه‌یته‌زانی یا کات ته‌نگ بوو، نه‌وه نه‌گه‌ر بلی
 «السَّلامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ» کافی و به‌سه. جا نه‌گه‌ر
 که‌سی توی کردبوو به‌وه کیل که‌سلاوی نه‌و پیشکه‌شی
 رۆحی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بکه‌ی، نه‌بی بلی: له‌وه‌کاله‌تی
 فلانه‌که‌سه‌وه «السَّلامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ» ﷺ یا بلی
 «السَّلامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مِنْ فُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ، أَوْ
 فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ يُسَلِّمُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ» ﷺ.

پاشان به‌قه‌ده‌ری یه‌ک «ذِرَاع» بی‌ره‌دواوه‌و سلاو له‌
 چه‌زره‌تی نه‌بوو به‌کری سیددیق ﷺ بکه‌، چوون
 سه‌ری موباره‌کی چه‌زره‌تی نه‌بوو به‌کری سیددیق و
 له‌لای شانی موباره‌کی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ سه‌ری
 موباره‌کی چه‌زره‌تی عومه‌ریش و له‌لای شانی
 پیروزی چه‌زره‌تی نه‌بوو به‌کری سیددیقا، خویان لی
 رازی بی، دیسان به‌قه‌ده‌ر نیوگه‌زی تر بی‌ره‌دواوه‌و

سلاو له چه زره تی عومهری فارووق ﷺ بکه. باش
 وایه پروو بکه یته قه بره که یان و بلیی: «السَّلَامُ عَلَیْکُمَا یَا
 وَزَیْرَی رَسُولِ اللَّهِ وَالْمُعَاوِنَیْنِ لَهُ عَلَی الْقِیَامِ بِالْدِّینِ
 مَا دَامَ حَیًّا وَالْقَائِمَیْنِ فِی أُمَّتِهِ بَعْدَهُ بِأُمُورِ الدِّینِ تَتَّبِعَانِ
 فِی ذَلِكَ آثَارَهُ وَتَعْمَلَانِ بِسُنَّتِهِ فَجَزَاکُمَا اللَّهُ خَیْرَ مَا
 جَزَى وَزَیْرَی نَبِیٍّ عَنْ دِیْنِهِ».

*-دوایی برۆ بۆلای سه ری موباره کی
 ره سول الله ﷺ و له به ینی مهرقه د و کۆله که یه کا که
 ئیستا هه یه بوهسته و پروو بکه ره قیبله و هه تا ته توانی به
 دلیکی خاوین و پر له مه حه بیه ته وه حه مد و ستایشی
 خوا بکه و سه له واتی زۆر له دیداری پیغه مبه ر ﷺ بده و
 نه مجار بلی: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ قَدْ قُلْتَ وَ قَوْلُكَ الْحَقُّ: ﴿وَلَوْ
 أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاؤُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ
 لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾. اللَّهُمَّ إِنَّا قَدْ
 سَمِعْنَا قَوْلَكَ وَ أَطَعْنَا أَمْرَكَ وَ قَصَدْنَا نَبِيَّكَ مُسْتَشْفِعِينَ بِهِ
 إِلَيْكَ فِي ذُنُوبِنَا وَ مَا أَثْقَلَ ظُهُورُنَا مِنْ أَوْذَارِنَا تَائِبِينَ

مِنْ ذَلَّلْنَا مُعْتَرِفِينَ بِخَطَايَانَا وَ تَقْصِيرِنَا فَتُبَّ عَلَيْنَا وَ شَفَّعَ
 نَبِيِّكَ هَذَا فِينَا وَ ارْفَعْنَا بِمَنْزِلَتِهِ عِنْدَكَ وَ حَقَّهُ عَلَيْكَ، اللَّهُمَّ
 اغْفِرْ لِلْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ، وَ اغْفِرْ لَنَا وَ لِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ
 سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ، اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ قَبْرِ نَبِيِّكَ
 وَ مِنْ حَرَمِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ». ئەى خوايا، بەراستى
 فەرمووتە و فەرموودەى تۆ حەقە: ئەگەر تەواوى
 خەلكى لە نەفسى خۆيان زولم بكەن و بێن بۆ خزمەتى
 تۆ و داواى لى خوشبوون لە خوا بكەن و پىغەمبەرىش
 داواى لى خوشبوونيان بۆ بكات، ئەو تۆبەكەيان
 وەرئەگىرى و پەرحمیان پى ئەكرى. يارەببى بەراستى
 فەرموودەى تۆمان بىست و ئىتاعە و فەرمەنبەردارى
 ئەمرت ئەكەين و قەسدى پىغەمبەرەكەت ئەكەين و
 داواى لى ئەكەين تا لە خزمەتى تۆدا شافيع و تەكاكارى
 بەخشىنى گوناھانمان بى و ھى ئەو ھىش كە بارى گران
 كەردووين، لە خەتا و گوناھانمان پەشيمانين و
 ئىعتىراف بە خەتا و گوناھ و كووتايى كەردنمان ئەكەين و

ھىوا و ئومىدىشمان ھەيە كە دەرەجەمان بەرز
 بکەيتەو؛ ئەي خوايا، داوات لى ئەكەم كە خوش بىي لە
 ھۆزى كۆچەرەن و يارمەتى دەرەن (مهاجرين و
 انصار)، خوش بىي لە گوناھى ئىمە و لەو برا
 موسولمانانەمان كە بە ئيمانەو پىشى ئىمە كەوتوون.
 ئەي خواي گەرە داوات لى ئەكەم، پجات لى ئەكەم
 ئاوات و ئارەزوو و ئومىدم ئەو ھەيە ئەم زيارەتمە
 نەكەيت بە ئاخىرىن زيارەتى پىغەمبەرەكەت، وە
 ئاخىرىن زيارەتى ھەرەمت.

دوايى پرۆبۆ «روضە» و دوو پرکات نوژى سوننەت
 بکە و لە زاتى يەزدان داواي دىن و دونيا بکە.
 پىغەمبەرى ئىسلام ﷺ ھەر موو ھەيەتى: «بەينى مال و
 مېنبەرى من باغچەيەكە لە باغەكانى بەھەشت،
 مېنبەرى من والەسەر ھەوزى خۆمەو».

سوننەتە لە پرۆژى پىنج شەممەدا پرۆي بۆ زيارەتى
 قەبرى شەھيدان لە كيوى «أحد»، سوننەتە لە پرۆژى

شهممه دا برؤى بؤ مزگه وتى «قبا» و دوو ركات نوپؤى
سوننه ت بكه ي. پيغه مبهري خوا عليه السلام فهموويه تى: يهك
نوپؤ له مزگه وتى قوبادا بكرى سه وابى يهك عومره ي
هه يه. «للحديث الصحيح في كتاب الترمذي و غيره عن
أسيد بن ظهير عليه السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: صَلَاةٌ فِي
مَسْجِدِ قُبَاءَ كَعُمْرَةٍ^١. سوننه ته ههموو پؤؤى برؤى بؤ
«بقيع» به تايه تى له پؤؤى جومعه دا زياره تى حه زره تى
ئيبراهيمى كورى پيغه مبهري خوا و حه زره تى
عوسمان و حه زره تى عه بباس و حه زره تى حه سه ن و
حه زره تى عه لى كورى حوسه ين و موحه ممه دى كورى
عه لى و جه عفهرى كورى عه لى و جه عفهرى كورى
موحه ممه د و سه فيه ي پوورى ره سولى خوا عليه السلام و
ماباقى ته سحاب - خوا له ههمويان پازى بئ - بكه ي و
بليى: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِنشَاءُ اللَّهِ

يَكُمُ لَاحِقُونَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْغَرْقَدِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ
لَنَا وَلَهُمْ». سوننەتە ھەموو فەرەزەكان لە
«مسجدالنبي» دا بە جەماعەت ئەنجام بەدەي. سوننەتە
بەرۆي بۆ «خندق» و زيارەتي مزگەوتي «فتح» و ماباقي
مزگەوتەكان بکەي. سوننەتە بەرۆي بۆ «مسجدالقبليتين»
و ماباقي مزگەوتەكاني شاري مەدينە و لە ھەركام لەو
مزگەوتانەدا دوو پركات نوێژي سوننەت بکەي.
سوننەتە ئەگەر بۆت مومکين بوو لە مەدينەدا پوژوو
بگري و سەدەقە و ئيحيان بە فقيراني دەورووبەري
مزگەوتي پيغەمبەر ﷺ بەدەيت. کاتیک گەرەکت بوو
بەرەو مال بگەرێتەو بە دوو پركات نوێژي سوننەت لە
مزگەوتي پيغەمبەر ﷺ خواحافزي بکەي و بجي بۆ
زيارەتي قەبري پەسوولي ئازيز ﷺ، وەك ئەووەل جار
زيارەتي کەيتەو و سلاوي لى بکەي و دوايي بلىي:
«اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخَرَ الْعَهْدِ مِنْ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ وَ يَسِّرْ
لِي الْعُودَةَ إِلَى الْحَرَمَيْنِ سَبِيلاً سَهْلاً وَارْزُقْنِي الْعَفْوَ

وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَرَدَّنَا إِلَى أَهْلِنَا سَالِمِينَ
 غَانِمِينَ». ئەى خەي گەورە، پەجا و ئارەزوو و ئاواتم
 ھەيە و داوات لى ئەكەم ئەم زيارەتمە نەكەي بە ئاخىرىن
 زيارەتى ھەرەمى پەسوولت، پەجام ھەيە و داوات
 لى ئەكەم كە ھاتنەوہم بۆ ھەرەمەين سەھل و ئاسان
 بکەيت، يارەببى پەجام ھەيە كە لە دونيا و قيامەتە فو
 و عافيت بکەي بە نەسىم، داوات لى ئەكەم بە
 سەلامەتى و سەرۋەتەوہ بمان گەيىنیتەوہ ناو ئەھل و
 ئەولادمان، ئامین.

خاتمە

«قرطبی» فەرموویەتى: ئەووەل كەسى كە پەردەي بە
 دەورى «بيت الحرام» دا كیشاوە «تبع الأول»ى
 ھەمىرى بوو، ئەلەين «تبع الأول» يە كىك بوو لە و پىنج
 نەفەرانە كە بەسەر تەواوى دونيادا دەسەلاتيان بوو و
 خاوەنى لەشكر و ھەزىرى زۆر بوو بەلام لە كاتىكا
 ويستى بوو كە سەردان و سەيران بكا لە ھەرىم و

ئەقالىمى دنيادا لە ناو وەزىرە كانيا بۆ تەدبىر و پراوئىژ
 كردن «عەماريا» ھەلئەبژىرى و لە گەل يەك سەد ھەزار
 زاناو دانا و تەبىب و حەكىمدادەست بە سەردان ئەكەن.
 وارىدى ھەر ئەقلىم و ھەرىمى ئەبن پىز و ئىحترامى
 زۆريان لى ئەگرن و گەردنيان بۆكەچ ئەكەن تا داخلى
 شارى مەككە ئەبن، بەلام خەلكى مەككە پىز و
 ئىحتراميان لى ناگرن و گوئيان پى نادەن، «تبع الأول»
 زۆر نارەحەت و نىگەرەن ئەبى بە «عەماريا» ئەلئى:
 ئەزانى كە خەلكى مەككە لىمان ناترسن و ئىتاعەمان
 ناكەن و پىزمان لى ناگرن و سەرىچى ئەكەن، عەماريا
 ئەيەوى تەوجىھى بكا و ئەلئى: خەلكى مەككە عەرەبن و
 نەزان و لە گەل ئەمەشدا خاوەنى كەعبەن، ئەمجار «تبع
 الأول» پەيمان دەداكە «بیت» ئىبادە بكا و بىرووخىنى و
 تەواوى پىاوانى بكوژى و ژنەكانيان بكا بەكەنیزە،
 بەلام پارىزەى كەعبە تووشى دەردەسەرى ئەكا و لە دەم
 و چا و گوئىچكە و لووتيا ئاوى بۆگەن جارى ئەبى و

لەبەر بۆگەنەكەى كەس ناتوانى بەقەدەر چاو
 تروسكانىك لە لايا دانىشى. جا «تبع الأول» بۆ ئەم
 كارەساتە دائەچلەكى و بىدار ئەبىتەو و بەعەماريا
 ئەلى: بۆ چارەسەر كردنى ئەم دەردە كە دامانگىرى من
 بوو وە موشاوەرە بە زاناکان و حەكىمان و دوكتۆران بكە!
 ئەویش ھەموویان كۆ ئەكاتەو، ئەمما لە زىھن و فېكر و
 توانايى ئەوانا بە دەره و ناتوانن چارەسەرى بكەن،
 ئەلین: فېكر و نەزەرى ئىمە بە سەر شتىكا ئەروا كە لە
 ئومووراتى زەوى بى، بەلام ئەم كارەساتە پەيوەندى بە
 ئومووراتى ئاسمانىيە و لە تەواناي ئىمەدا بە دەره.
 وەزەى «تبع الأول» یش دەقیقە بە دەقیقە خراپتر ئەبى.
 زانایە كيان بەعەماريا ئەلى: ئەگەر «تبع الأول» لەگەڵما
 راست بكە چارەسەرى ئەكەم، عەماريا یش زۆر
 مەسروور ئەبى و بە «تبع الأول» موژدە ئەدا: كەوا
 زانایە كيان فەرموویەتى من پىگەى چارەسەرى دەردى
 «تبع الأول» ئەزانم، ئەمجا زاناکە لەگەڵما دائەنىشى و

پىي ئەللى: ئايا تۆچ قەسد و مەرامىكت بە «بىت» بووہ؟
 ئەویش ئەللى: ئەمويست كە «بىت» ئىيادە بكم و
 بىرووخىنم و ھەموو پىاوانى شارى مەككە بكوژم و
 ژنە كانيان بە دىل بگرم و بىانكەم بە كەنيزە، جا زاناكە
 پىي ئەللى: ھەر ئەو قەسد و نىەتەيە وای كر دووہ بە تۆ،
 ئەگەر ئەتەوئى چاك بىتتەوہ ئەبى ئەو نىەت و قەسدە
 خراپە لە دلى خۆتا دەر بىنى، جا «تبع الأول» ئەللى:
 عەھد و پەيمان ئەدەم كە لەمەو دوا سووئى نىەتم بە
 «بىت» و بە ئەھلى مەككە نەمىنى و حوسنى نىەت و
 قەسدى چاكەم بى پىيان. فەورى شىفادەر شىفاى بو
 ئەنبرى و لە بوگەنى نەجاتى ئەبى: «خَلَعَ عَلَى الْكَعْبَةِ
 سَبْعَةُ أَثْوَابٍ وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ كَسَا الْكَعْبَةَ وَ خَرَجَ إِلَى
 يَثْرِبَ» دوايى ئەپوون بو مەدينە، بەلام لەو كاتا مەدينە
 ناوى يەسرىب بووہ و ئاوەدان نەبووہ، تەنھا يەك
 چاوگەى تيا بووہ، لەگەل لەشكر و زانايان و حەكىمان و
 دوكتوراندا ئەچنە سەر چاوگەكە و دائەنىشن، زاناكان

دەركى ئەو ئەكەن كە مەدینە ئەبى بە جىڭگە
 پىغەمبەرى ئاخىر زەمان، چوارسەد نەفەريان پەيمان بە
 يەكتر ئەدەن ئەگەر «تبع الأول» یش بىانكوژى لە
 مەدینەدا نەچنە دەرەووە و ھەر لەویدا بىمىننەووە، كاتى كە
 «تبع الأول» بە پەيمانە كەيان ئەزانى بە عەماريا ئەللى: چ
 حىكمەتلىكى تىدايە ئىرەيان ھەلبۇاردووە و نايەن
 لەگەلما نا؟ عەماريا بانگيان لى ئەكا و لىيان ئەپرسى بۆ
 ئىرەتان ھەلبۇاردووە؟ ئەوانىش ئەللىن: لە ئاكامدا ئەم
 شوینە ئەبى بە شوینی پىغەمبەرى ئاخىر زەمان،
 پىروژى و سەربەرزى و خوشبەختى بۆ ئەوكەسەيە كە
 بە خزمەتى ئەگا و ئىمانى پى ئەھىنى و ئەبى بە
 ئوممەتى، ئىمەش ئاوات و ئارەزوومان ھەر ئەووەيە يا
 خۇمان يا ئەولادمان يا ئەولادى ئەولادمان بە خزمەتى
 بگەين و ئىمانى پى بىنين. جا جوابە كەيان والە دلى
 عەماريادا تەئسىر ئەكا ئەویش خواخواي ئەبى كە
 لەگەلئانا ئىقامە بكا و لەویدا بىمىننەووە. «تبع الأول»

ڪاتى ڪه ٽهيهوى لهوى ٻروا دووباره به زاناکان
 ٽهفهرموى ٻاٻروين اٽاوانيش ٽهٽين تازه ٽيمه نايهين و
 نيه تي ٽيقامه مان هيٺاوه، ڇيڪمه ته ڪهيشي عهرزي
 وه زير جهنابي عه ماريامان ڪردووه، ٽهويش عهرزي
 «تبع الأول» ٽه ڪا و ڇيڪمه ته ڪه ي واله دٽي «تبع
 الأول» دا ته ٽسير ده ڪا ٽهويش ڇهز ٽه ڪا لهوى
 بمينيٽهوه، ڄا «تبع الأول» دهستور ٽه دا تا ڇوارسه د
 خانوو به عه ددي زاناکان بڪه نه وه ٻويان و ڇوارسه د
 ڪه نيزه يان ٻو ٽه ڪري و ٽازاديان ٽه ڪا و ليٽيان ماره ٽه ڪا و
 ٻوول و ٻارهيه ڪي زوريشان ٻي ٽه دا و ٻيٽيان
 ٽهفهرموى: ٽه ٻي تا زه ماني ٻيغه مبهري ٽاخر زه مان
 لهويدا بمينهوه، دوايي نامه يه ڪي جوان ٽه نووسي و
 موڙ و ٽيمزاي ٽه ڪا و ٽهيدا به دهستي ٽه و زانايه وه ڪه به
 ته ڪبير و ٻاويڙي ٽه و ڇاڪ ٻووه ته وه و به ليٽيشي لي
 ٽه سيٽي ڪه نامه ڪه ي بدا به دهستي ٻيغه مبهري ٽاخر
 زه مانه وه ٽه گهر به خزمه تي بگات، ٽه گينا وه سيهت

بكات بۆ ئەولادى و بۆ ئەولادى ئەولادى كە ھەركاميان بە خزمەتى بگات نامەكەى پى بدات، دوايى «تبع الأول» باروبنەى خوئى ئەپچىتەو و لەگەڵ لەشكر و وەزىردا بۆ ھىندوستان ئەروا و لەوئى فەوت ئەكا. بەينى فەوتى ئەو و بىعەتى پىغەمبەرى خودا ھەزار سال بوو.

بزانە! ئەو ئەسحابانە كە خەلكى مەدينەن و مەشھوورن بە ئەنسار يارىدەرى چىنى كۆچەران بوون، لە ئەو و نەتەو و ئەو زانا و حەكىمانەن كە لە «تبع الأول» جيا بوونەتەو و لەوئى بەجى ماون، بەر لە ھىجرەتى پىغەمبەرى ئازىز لە مەككەو بۆ مەدينە، كۆرى ئەنسار بە «عبدالرحمان»ى كۆرى عەوف موشاوەرە ئەكەن چۆن نامەكەى «تبع الأول» بنىرن بۆ پىغەمبەرى ئازىز، ئەوئى ئەفەرموئى: بىدەن بە دەستى پىاوئىكى عاقل و ژىر و باوەر پى كراو وە، ئەوانئى لە ناو ئەنساردا ئەبوو لەيلا ھەلئەبژىرن و نامەكەى

پى ئەدەن و ۋەسىيە تىشى بۇ ئەكەن بە جوانى ئاگاي لىي
 بىي و باش موحافەزەي لىيۋە بىكات، ئەۋىش بە ئەدەب و
 ئىحتىرامە ۋە نامە كە ھەلئە گرى و بەرە ۋە مەككە ئەكە ۋىتە
 رى، تا لە ناكاو بە خزمەتى پىغەمبەرى ئازىز ئەگەيىت
 لە ناو ھۆزى «بنى سليم» دا، پىغەمبەرى خودايش ئەبوو
 لە يلا ئەناسى و بانگى لى ئەكا و پىي ئەفەرموى: تۆ
 ئەبوو لە يلاي؟ ئەۋىش عەرزى ئەكا بەلى، پىي
 ئەفەرموى: نامەي «تبع الأول» ت پىيە؟ ئەبوو لە يلايش
 سەرى سور ئەمىنى و ئەلى: بەلى من ئەبوو لە يلام، بەلام
 من تۆ ناناسم وا ئەزانم كە تۆ ساحىر بى، پىغەمبەرى
 خودايش فەرموۋىيەتى: من «محمد، رسول اللہ» م و
 ساحىر نىم، ئەمرا بە ئەدەبە ۋە نامەكەي پى ئەدا و
 رەسوولى خودايش لىي ۋەرئە گرى و ئەيدا بە دەستى
 ئىمام عەلىيە ۋە تا نامەكەي بۇ بخوئىتە ۋە، ئەۋىش
 نامەكەي بۇ ئەخوئىتە ۋە، پىغەمبەرى خودايش كاتى
 كە دەقى نامەكەي «تبع الأول» ئەبىسى، سى جار

نه‌فه‌رموی: «مرحباً بالأخ الصالح»، دوايي پیغه‌مبه‌ری
خودا به نه‌بوله‌یلای نه‌فه‌رموی: ئیتر تو برۆره‌وه بو
مه‌دینه و موژده به نه‌هلی مدینه بده که بو نه‌وی کۆچ
نه‌که‌م و دیم. به‌لئ پیغه‌مبه‌ری خودا وه‌ختی واردی
مه‌دینه نه‌بی ته‌واوی شه‌عه‌کانی مه‌دینه ئاوات و
ئاره‌زوویان نه‌وه بووه که میوانی نه‌وان بی و خویشیان
به وشته‌که‌یه‌وه هه‌لواسیوه به‌شکم سه‌رداری که‌ونه‌ین
به میوانیان بی، به‌لام ره‌ه‌به‌ری نازدار فه‌رموویه‌تی: واز
له وشته‌که‌یین خوی مه‌ئمووره له هه‌ر شوینیکا ویسا
دائه‌به‌زین. به‌لئ وشته‌که‌کاتی نه‌گاته مالی
«أبوايُوب» ی نه‌نساری و نه‌ویسی.

بزانه! نه‌بوئه‌یووبی نه‌نساری له نه‌وه‌ی نه‌و زانایه‌یه
که «تبع الأول» به‌راویژی نه‌و چاک بووه‌ته‌وه، نه‌مه‌ش
ئیوه و ده‌قی نامه‌که‌ی «تبع الأول» که بو پیغه‌مبه‌ری
نازیزی نووسیوه:

«إِلَى مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ نَبِيِّ وَ رَسُولِهِ وَ

خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﷺ مِنْ «تَبَعَ
الْأَوَّلَ» الْحَمِيرِيِّ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي آمَنْتُ بِكَ وَ بِكِتَابِكَ
الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْكَ وَ عَلَى دِينِكَ وَ سُنَّتِكَ وَ آمَنْتُ بِرَبِّكَ وَ
بِكُلِّ مَا جَاءَ مِنْ رَبِّكَ، مِنْ شَرَائِعِ الْإِيمَانِ وَ الْإِسْلَامِ فَإِنْ
أَدْرَكَتْكَ فِيهَا وَ نِعَمْتُ، وَ إِلَّا فَاشْفَعْ لِي وَ لَا تَنْسِنِي يَوْمَ
الْقِيَامَةِ فَإِنِّي مِنْ أُمَّتِكَ الْأَوَّلِينَ وَ قَدْ بَايَعْتُكَ قَبْلَ مَجِيئِكَ
وَ أَنَا عَلَى مِلَّتِكَ وَ مِلَّةِ أَبِيكَ إِبْرَاهِيمَ، ثُمَّ خَتَمَ الْكِتَابَ وَ
نَقَشَ عَلَيْهِ: لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ بَعْدُ»

واتە: لە لایەنی «تبع الأول الحمیری» وه بو خزمەتی
موحه مەدی کوری عەبدوللانەبی و پیغەمبەری خودا
و ئاخری پیغەمبەران و نیراوی پەروەردگاری
بوونەوەر، ئەمما بەعد، بە راستی ئیمانم بە تۆ هیناوه و
بپروام بە و کتیبە هەیه که بو تۆ هاتوووه و من لە سەر دین و
رێبازی سوننەتی تۆم و باورم بە خواکە ی تۆ هەیه و بە
تەواوی ئەو ئەحکام و بڕیاری ئیمان و ئیسلامە که لە
تەرەفی خوداکە تەووە بو ت هاتوون، ئەگەر خودا کردی

به خزمه‌ت گه‌ییم نه‌وه زۆر جوان و باشه و ئیللا
 ئاره‌زوو و ئاواتم هه‌ر نه‌وه‌یه که شه‌فاعه‌تم بو‌ بکه‌ی و
 له‌ پوژی قیامه‌تیشدا منت له‌ بیر نه‌چی، به‌ راستی من له
 ئوممه‌تی پیشینی تو‌م و به‌ حه‌قیقه‌ت به‌ر له‌وه‌ که
 ته‌شریف بێنی و ده‌رکه‌وی به‌یعه‌تم پی‌ کردوویت و له
 سه‌ر دینی تو‌ و دینی باوکی تو‌م هه‌زرتی ئیبراهیم.

بینای که‌عه

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَ
 هُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾^١ یه‌که‌م خانوو که بو‌ خوا په‌رستی
 مرو‌ف دانرابی نه‌وه‌یه که له‌ شاری مه‌که‌دا به‌ به‌ره‌ که‌ت
 و شاره‌زای خه‌لک دانراوه.

پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: «إِنَّ الرُّكْنَ
 وَالْمَقَامَ يَأْقُوتَانِ مِنْ يَأْقُوتِ الْجَنَّةِ»^٢ ئەم دوو به‌رده

(١) آل عمران/ ٩٦.

(٢) سنن الترمذی/ ٨٠٤. مسند احمد/ ٦٧٠٥. رواه ابن حبان والبيهقي

«حجرالأسود» و مەقامى ئىبراھىم) دوو ياقووتن لە ياقووتە كانى بەھەشت.

«قَالَ ﷺ: نَزَلَ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ مِنَ الْجَنَّةِ»^۱
«حجرالأسود» لە بەھەشتە ھاتووتە خوارە ھە.

«قَالَ ﷺ: إِنَّ لِهَذَا الْحَجَرِ لِسَانًا وَ شَفَتَيْنِ يَشْهَدُ لِمَنْ اسْتَلَمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِحَقٍّ»^۲ بەراستى «حجرالأسود» لە پوژى قىامەتا خاوەنى زوبانىك و دوو لىو، ھەركەس ئىستىلامى كردبى بە ھەق، شاھىدى بو ئەدا.

ھەزرەتى ەھلى و «فاضل»ى قەتادە و ئىبن وەعباس رضي الله عنه لە تەفسىرى ئايەتى ﴿وَ أَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾^۳ دا ھەرموويانە: كاتى پەرورەدگار ئەمرى كرد

باسناد صحيح.

(۱) سنن الترمذى/ ۸۰۳ و حسنہ. جامع الكبير للسيوطى/ ۷۱۹۰.

(۲) مسند احمد/ ۲۲۷۵. رواه الطبرانى و صححه ابن حبان. و في

رواية: «يَأْتِي هَذَا الْحَجَرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهٗ عَيْنَانِ يُبْصِرُ بِهِمَا وَ لِسَانٌ يَنْطِقُ بِهِ

يَشْهَدُ لِمَنْ اسْتَلَمَهُ بِحَقٍّ» مسند احمد/ ۲۱۰۵. (۳) حج/ ۲۷.

بەوانەش كە وان لە سكى دايك و پشتى باوكياندا تا
ئاخر زەمان، جا ھەركاميان ھەجى بۆ نووسرابى بە
وشەى «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ» ۋە لاميان داووتەو؛ جا
ھەركەس يەك جار جوابى دايتتەو يەك جار ھەج ئە كا
و ھەركەس دوو جار ۋە لامى دايتتەو، دوو جار ھەج
ئە كا و... ئە گەر كە سىكىش جوابى نە دايتتەو ئەو ھەج
ناكات.^۱

بزەن، بۆ يەكەمىن جار كە عەبە لە «زەمرد» ى سەوز
دروست كراو ۋە لە ناويا قەنادىلى بە ھەشت
ھەلوا سراون، كاتى كە لافا و تووفانە كە ى ھەزەرەتى
نوح عليه السلام ھەلساوە لە بەر ئەو ى كە بە یت غەرق نە یت
خوای گەورە بەرزى كردووە تەو بۆ ئاسمانى چوارەم
و ھەزەرەتى نجو بەرە ئىلىش «حجر الأسود» ى بردووە بۆ
كىوى «ابوقبیس» ۋە لەوى ھىقمى كردووە. تا زەمانى

(۱) المستدرک على الصحيحین / ۳۴۲۱. صفوة التفسير و الذر المنثور
على تفسير الآية.

ھەزرەتى ئىبراھىم عليه السلام شۆيىنى كەعبە ھەروا خالى
 بوو ۋ ئاۋەدان نە كراۋەتەو. جا كاتى خۋاى تەعالا
 ھەزرەتى ئىسماعىل ۋ ئىسحاقى بەخشى بە ھەزرەتى
 ئىبراھىم، ئەمرى پىي كرد كە بەيت سەرلەنۆ درووس
 بىكەتەو تا عىبادەتى تيا بىرى. ھەزرەتى ئىبراھىمىش
 ئەفەرمى: ئەي خۋاى گەورە نەقشە ۋ مەكانى بەيتم پىي
 نىشان بدە تا دروستى بىكەمەو، خۋاى تەعالايش بە
 ئەندازەى كەعبە پەلە ھەورىك ئەنپىرى ۋ لەگەل
 ھەزرەتى ئىبراھىمدا گەردش ئەكا ۋ ئەروا تا ئەچنە
 مەككە، ئەمجار پەلە ھەورە كە لە مەكانى ئىستاي بەيتا
 ئەۋەستى.

خۋاى گەورە بانگ لە ھەزرەتى ئىبراھىم ئەكا ۋ پىي
 ئەفەرمى: بە ئەندازەى سىبەرى ئەو پەلە ھەورە بىي كەم
 ۋ زىاد بەيت دروست بىكەرەو. جا ھەزرەتى ئىبراھىم
 ئەبىي بە بەنا ۋ ھەزرەتى ئىسماعىل ئەبىي بە بەردەس ۋ

بەردى بۆ ئەھىنى تا بە تەواۋى كەعبە نۆژەن ئە كەنەوہ.^۱
 لە كىتابى مەككەدا ئەزەرەقى رىۋايەت لە
 موجاھىدەوہ ئە كا كە: خۋاى گەورە شۋىنى بەيتى، لە
 بېرى رىۋايەتدا: مالى بەيتى دوو ھەزار سال پېش
 دروست كەردنى زەوى خەلق كەردوہ.^۲

ئەزەرەقى ئەفەرمى: ھەزەرەتى ئىبراھىم كەعبەى
 بەپىي ئەم نەقشەيە نۆژەن كەردەوہ: بەرزىيە كەى ۹ زىراع
 و درىژىيە كەى لەلاى «حجرالاسود» وە بۆلاى رۈكنى
 شامى ۳۲ زىراعە، پاناىيە كەيشى لە تەرەفى پلۈوسكى
 رەحمەتەوہ لە رۈكنى شامىيەوہ بۆ رۈكنى غەربى كە
 مەشھورە بە رۈكنى عىراقى ۲۲ زىراعە، درىژىيە كەى
 لە تەرەفى رۈكنى غەربىيەوہ و بەرەو رۈكنى يەمانى ۳۱

(۱) تفسير البغوى فى تفسير آية ۱۲۸ من سورة البقرة. تفسير الكشاف
 و تفسير الخازن فى تفسير آية ۱۲۷ من سورة البقرة.

(۲) المستدرک على الصحيحين/۳۸۷۲. تفسير القرآن العظيم للطبرانى
 و تفسير البغوى و تفسير الخازن فى تفسير آية ۱۲۷ من سورة البقرة.

زیراع و پاناییه‌که‌ی له‌لای پوکنی یه‌مانیه‌وه به‌ره‌و
لای «حجرالأسود» ۲۰ زیراعه.^۱

مالی به‌یت دوانزه جار بینا و نوژهن کراوه‌ته‌وه:
۱. مه‌لائیکه. ۲. ئاده‌م. ۳. «شیف». ۴. ئیبراهیم.
۵. «عمالق». ۶. جورهوم. ۷. «قُصی». ۸. قورپه‌یش.
۹. «عبدالله» ی کورپی زوبه‌یر. ۱۰. حه‌ججاج. ۱۱.
مه‌سعوود. ۱۲. مورادی کورپی عوسمان.

له‌کو‌تاییدا: له‌سه‌ر حاجیان و عومره‌گوزاران لزم
و پێویسته‌که‌کات و وه‌ختیان به‌غه‌نیمه‌ت بزانن و
خه‌ریکی خواپه‌رستی و تاعه‌ت و عیاده‌ت بن، تا به
قازانج و نه‌جر و پاداش و په‌زایه‌تی په‌روه‌ردگار و
خۆش بوون له‌تاوان و خه‌تاوه‌بگه‌پێنه‌وه. زانایانی
گه‌وره‌و پێشه‌وايان وه‌ك «مُجاهِد» و «احمد بن حنبل» و

«حسن بصرى» ﷺ فرموديانه: يەك رۆژ لە مەككەدا بەرپۆژوو بى، سەواب و پاداشى يەكسەد ھەزار رۆژى ھەيە. يەك دىرھەم بەدەى بە ھەزاران، پاداشى يەكسەد ھەزار دىرھەمى ھەيە. ۋە ھەر چاكە يەك پاداشى يەكسەر ھەزار چاكەى ھەيە.

وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَ
سَلَّمَ

تەواو بوو لە ۱۳۸۶/۸/۱۰ى ھەتاوى

بەرامبەر بە ۱۴۲۸/۱۰/۲۱ى مانگى.

پیدا چوونەو ە لەسەر زیاد کردنى

بەھارى ۱۳۹۰ کۆچى و ۲۷۱۱ کوردى

ناوەرۆك

- ئەم كىتەپە ۵
- پېشە كى ۶
- هاتنە دەرەوۋە لە مال ۱۲
- سواری سەيارە يا تەيارە بوون ۱۴
- چوونە سەر بەرزى ئاسمان ۱۵
- ئىحرام بەستن ۱۵
- گە يشتن بە حەرەم ۱۶
- چوونە ناو شارى مەككە ۱۷
- چاۋكەۋتن بە مالى خوا لە پەدمەو ۱۸
- چاۋكەۋتن بە «بەيت الله» لە «باب السلام» ەو ۱۹
- «تحيّة المسجد» بۆ «مسجد الحرام» ۱۹
- چاۋكەۋتن بە بەيت لە «مسجد الحرام» دا ۲۰
- نزىك بوونەوۋە لە بەيت ۲۱
- ئەرکانى حەج و عومرە ۲۲
- واجباتى حەج ۲۳

- ۲۳ ئەرکانى عومرە
 ۲۳ واجباتى عومرە
 ۲۴ فەرقتى روكن و واجب
 ۲۴ واجبيك كه به كه فارەت جوبران بيته وه
 ۲۵ چۆن ھەج ئەكرى
 ۲۶ «فرع» نيه تى ئيحرام
 ۲۶ چۆنيه تى نيهت هينان
 ۲۷ «فرع» لىباسى ئيحرام و تەلبىه
 ۲۹ مىقات
 ۳۰ تىپەر بوون لە مىقات
 ۳۱ ئيحرام و مىقات
 ۳۲ ھەج لەباتى مردووو يا نه خووش
 ۳۴ «فرع» به كرى گرتنى دوو كەس بۆ ھەج
 ۳۴ ھەجى واجب و نه زر
 ۳۴ پاكى لەش و بهرگ
 ۳۴ ھەجى زەيسان و لەش گران و ھەيزدار
 ۳۴ ئيحرام بەستن بۆ تەمەتتوع يا عومرە
 ۳۵ چۆنيه تى تەواف

۳۶ «طواف الوداع»
 ۳۶ واجباتی ته واف
 ۳۸ «فرع» ته واف کردن له غه یری «حجر الأسود» وه
 ۳۹ «فرع» عه و ره تی ژن له کاتی ئی حرامدا
 ۴۰ سوننه ته کانی ته واف
 ۴۰ ږووبه ږوو بوونه وه له ده رگای به یت
 ۴۱ مه قامی چه زره تی ئیبراهیم
 ۴۲ پلووسکی په حمه ت
 ۴۳ ږوکنی شامی
 ۴۳ ږوکنی یه مانی
 ۴۴ به ینی ږوکنی یه مانی و «حجر الأسود»
 ۴۴ سووړانه وه به ده وری مالی خوادا
 ۴۸ «فرع» پیسی ده وری به یت
 ۴۹ نه و شوینانه ی دو عایان تیا گیرایه
 ۵۰ غوسلی سوننه ت
 ۵۰ نه و شتانه ی له سهر حاجی حه رامن
 ۵۱ که فاره تی حه رام کراوانی ئی حرام
 ۵۳ واجب بوونی سهر برینی حه یوان

- ۵۳ تۆلەي حەيوان كۈشتى
- ۵۵ «فائىدە» گۆشتى فېدېيە
- ۵۵ «فرع» چىيى حەج بەتال ئەكەتەۋە؟
- ۵۵ بىردىن بىر ۋە خاكىي حەرم
- ۵۶ بەرگىرى لە عەدەتى شەرى ئىزان
- ۵۷ تەقلىدى ئىمامىي حەنەفىي
- ۵۷ شىكەننى دەست ئۆيۈر بەمەزەبىي حەنەفىي
- ۵۹ با خوشكان بزانن
- ۶۰ سەئىي بەينى سەفا ۋە مەرۋە
- ۶۰ مەرەجەكانى سەفا ۋە مەرۋە
- ۶۲ سۈننەتەكانى سەفا ۋە مەرۋە
- ۶۴ وتارى پۇژى ۷ «ذى الحجە»
- ۶۵ دۇعاى عەرەفات
- ۶۸ شۈيىنى دۇعا
- ۶۹ پراۋەستان لە عەرەفاتدا
- ۷۰ پراۋەستان لە عەرەفات لە ۱۰ «ذى الحجە» دا
- ۷۱ مانەۋە لە موزدەلېفە
- ۷۳ مانەۋە لە مېنادا ۋە پەجىمى شەيتان

- ۷۴ «جمرة العقبه»
- ۷۴ پەمى «جمرة العقبه»
- ۷۶ ۋە كىل گرتن بۆ پەجم.
- ۷۷ پەجمى رۆژانى «ايام التّشريق»
- ۷۷ تەركى پەجم
- ۷۸ تەحەللولى ئەۋۋەل
- ۷۹ باسى عومره
- ۸۱ پرسیار، حەج و عومره
- ۸۲ حەج و عومره مانايان چىيە
- ۸۲ «فرع» چوونە ناۋ مەككە بەبى قەسدى حەج
- ۸۳ مانەۋە دۋاى «طواف الوداع»
- ۸۴ مەرجى دروست بوونى حەج و عومره
- ۸۵ مەرجى وجووبى بوونى حەج و عومره
- ۸۶ ۋە كىل گرتن بۆ حەج
- ۸۶ قەدەغە كرانى حاجى لە حەج
- ۸۷ فەوتانى ۋەستانى عەرەفات
- ۸۸ حەيوانى كەفارەت
- ۸۸ تەرتىب و تەقدىر

- ۸۹ تەرتىب و تەعدىل
 ۹۰ تەخىير و تەقدىر
 ۹۱ تەخىير و تەعدىل
 ۹۱ مانىعى حەج و عومرە
 ۹۳ «فرع» گيانداران و گرتن و كوشتيان
 ۹۶ ئەعمالى باتىنى حەج و عومرە
 ۱۰۸ زيارەتى پىغەمبەر ﷺ
 ۱۰۹ چاۋكەۋتن بە دار و دىۋارى مەدىنە
 ۱۱۰ چۈۈنە ناۋ مەدىنە ۋە
 ۱۱۰ پزىارەتى پىغەمبەر ﷺ دۋاى فەۋتى
 ۱۱۲ چل نوپژ لە مزگەۋتى پىغەمبەردا ﷺ
 ۱۱۵ زيارەتى ئەبۇبەكر و عومەر
 ۱۱۸ «روضۂ مطہرۂ»
 ۱۱۸ زيارەتى شەھىدان و شوپنە پىرۋزەكان
 ۱۲۱ «خاتمۂ»
 ۱۲۷ مەدىنە يىھە كان
 ۱۳۱ بىناى كەعبە
 ۱۳۷ لە كۆتايىدا

